

І. УГРИН

СТАРОДАВНІ
НАРОДИ В УКРАЇНІ

THE ANCIENT PEOPLE IN UKRAINE

by

I. UHRYN

(in Ukrainian)

«And (Lord God) hath made of one blood all nations of men for to dwell on all the face of the earth, and hath determined the times before appointed, and the bounds of their habitation...» (Actas 17:26).

New York

— 1988 —

Toronto

I. УГРИН

СТАРОДАВНІ НАРОДИ В УКРАЇНІ

Історичний нарис

*«І створив Він (Бог Творець) з однієї крові
весь рід людський, щоб жили на всьому
лиці землі, призначивши наперед часи й гра-
ниці їхнього домування...» (Дії Ап. 17:26).*

Нью Йорк

— 1988 —

Торонто

Printed by:
Harmony Printing Limited
123 Eastside Drive, Toronto, Ontario, M8Z 5S5

П Е Р Е Д М О В А

Певна річ, що в сучасній добі атомової енергії, комп'ютерів і міжпланетної комунікації, як також у добі нечуваного досі перекручування історичної правди, зокрема щодо народів Східньої Європи, — наукові праці українських теологів та істориків набирають великого значення. Визволення України не може бути належно зрозуміле без огляду її минулого життя, без свідомости її завдання й без ясних перспектив її сучасних можливостей.

Тому й монографія проп. Івана Угриня «СТАРОДАВНІ НАРОДИ УКРАЇНИ» являє собою цінну цеглину, покладену в будові історичної правди про постання, розвиток і завдання українського народу в демократичному християнському світі. Автор своїми пильними дослідями цього питання сягає в глибину віків неоліту й констатує, що в Україні були свої князі-державники задовго до нашої Княжої Доби з династії антів, полян, деревлян, сіверян, уличів, дулібів, тиверців тощо й переконливо доводить на підставі стародавніх свідчень істориків про їх племінно-державну організацію й автохтонне замешкання на сучасній українській території. Так, наприклад, анти, нащадки населення трипільської культури, віками жили в лісо-степовій смузі українських земель, мали свою державну організацію на чолі з князем, який у своїх руках зосереджував державну владу та скликав народне віче у важливих справах; вони вирізнялися своєю самобутньою культурою

(своєрідними житловими приміщеннями, прикрасами до одягу й упряжі коней і кулінарною традицією), вживали слов'янізованого грецького докирилівського письма й тільки на початку VII ст. по Хр. під сильним тиском кочових орд із Сходу, що заливали й спустошили тоді українські землі, втратили свою провідну керму. Згодом, у VIII і IX ст., українські племена самобутньо розвивалися й об'єдналися в державну організацію з центром у Києві, до складу якої входили поляни, деревляни, сіверяни та інші. За зводомленням патріярха Фотія, князь Аскольд, що мав сильну флоту (200 кораблів), 860 року вирушив у похід на Візантію, обляг Царгород, хоч, правда, вернувся до Києва без запланованого бою.

Автор — уродженець Любачівщини, Західня Україна, студював історично-суспільні науки, філософію, право й теологію в Мюнхенському й Ерлангенському університетах. Любов до Бога й України, яку набув ще в рідній хаті в Дахнові, взяла в полон його юнацьке серце, і він повністю присвятив себе духовній праці. Благовістив Святу Євангелію у Львівщині, на Покутті, між річками Прутом і Черемошем, та в Наддністрянщині, а згодом у діяспорі: у Відні, Берліні, Мюнхені, Нью Йорку тощо.

Знаючи всі труднощі й ускладнення студій малодосліджених досі доісторичних племен, треба з влячністю ствердити, що монографія «СТАРОДАВНІ НАРОДИ УКРАЇНИ» — це солідна праця, основана на вірогідних джерелах і буде корисною для всіх любителів історичної правди.

Торонто, 26 грудня 1987 р.

Д-р К. Костів

СТАРОДАВНІ НАРОДИ В УКРАЇНІ

В С Т У П

«... І створив Він з однієї крові весь рід людський, щоб жили на всьому лиці землі, призначивши наперед часи й границі їхнього домування, — щоб вони шукали Господа, чи часом вони не відчують і не знайдуть Його, хоч Він недалеко від кожного з нас...» (Дії Ап. 17:26-27).

Безмежно великий, надзвичайно складний, величодивний, незбагнений Всесвіт, який, без дисонансів, гармонійно сплянований і створений Найбільшим Архітектором. А в ньому чудова та життєдайна планета, на якій вирізняється мальовнича наша Україна. Натомість її споконвічні мешканці — страшно тортуровані й нищені стародавніми і новітніми наїзниками.

О, які дивні, чудові та досконалі діла Господні! Людський розум не може їх зрозуміти. А через свою обмеженість і короткозорість багато людей втратили свої голови і відступили від віри в Бога-Творця. Але це жодного факту не міняє, коли «Безумний говорить у серці своїм: «нема Бога!» (Пс. 14:1). Правда, що «під сонцем нема нічого нового». Земля ця сама,

яка без жодних заперечень мільйони років послужна своєму Творцеві. Тільки людина перемінюється на якусь хижу істоту. «Бог створив чоловіка правим, та люди пустились на всякі вигадки» (Екклес. 7:29). Про таких безбожних істот ап. Петро говорить так: «Ці ж, — немов звірі нерозумні, дикі з природи, що для того й родяться, щоб їх ловити та нищити, — вони зневажають те, чого не розуміють, і у тлінні своїм загинуть» (2 Петра 2:12-22).

Не зважаючи на расову, племінну чи релігійну приналежність, були в давнину й сьогодні такі самі люди, цебто добрі й злі, розумні й нерозумні, віруючі й невіруючі, праведні й неправедні; бо вже від самого початку «людського роду» існувало добро й зло. Людина наділена розумом і вільною волею, вибрала й вибирає одне або друге. Святе Письмо говорить, що тепер «відкривається бо гнів Божий з неба на всяку безбожність і неправедність людей, які правду неправедністю своєю заглушують» (Рим 1:17-23).

Упродовж тисячоліть багато злих і нерозумних народів, які впали морально й духовно, були фізично зруйновані та навіть щезли з лиця землі. Біблія називає таких упалих людей оригінальним словом — грішниками, які не поклонялися і не поклоняються живому Богові, а збунтувалися проти Нього, виробляючи собі різні божища-ідоли і моляться до них, поклоняються своїй роботі. Натомість інші поклоняються «богу сонцю», «матері землі» або якійсь людині, як: цареві, князеві, диктаторові чи «патронові», очікуючи від них спасіння. Але це блудодійність і страшний обман! Чому? Бо тільки «Він (Христос) — це Камінь, Якого ви, будівничі, відкинули, але Який наріжним Каменем став. І нема ні в кому іншому спасіння, — бо й нема іншого імені під небом,

даного людям, яким ми можемо спастися!» (Дії Ап. 4:11-12). «Один бо Бог, і один Посередник між Богом та людьми, — Чоловік Ісус Христос» (І. Тим. 1:4). «Бог наш — це Бог спасіння і в руках Господа Бога збавлення наше від смерті». «Певно, що Бог розторощить голову ворога Свого, — косматий лоб того, хто закаменів у гріхах своїх» (Пс. 68:20-21).

Про незмінний закон і постанову Бога-Творця, та про призначення й обов'язок людини просто й ясно записано, на підставі Біблії у «Книзі Буття Українського Народу», як слідує: «Бог створив світ: небо й землю, і населив усякими тварями, і постановив над усією твар'ю чоловіка, і сказав йому плодитися і множитися, і постановив, щоб рід чоловічий поділився на коліна і племена, а кожному коліну і племені дарував край для життя, щоб кожне коліно і кожне плем'я шукало Бога, Який недалеко від чоловіка, щоб поклонялися Йому всі люди, вірували в Нього, любили Його та були щасливі». (Взято з цінної книги пастора Г. Домашовця «Нарис Історії Української Євангельсько-Баптистської Церкви», ст. 130).

Також згідно з незмінною справедливістю Божою і Його правдивим (Пс. 119:142) та досконалим (Пс. 19:8) законом, всі народи на нашій планеті, в тому числі також і наш український народ, мають повне право на своїй, Богом призначеній території, на самостійне життя і поклоніння живому Богові «в душі та правді» (Ів. 4:23-24), без жодного вмішування сусідів.

Великий «Апостол поган» — Павло, який був також великим патріотом (Рим. 9:3), з'ясував грецьким філософам в ареопазі в Атенах, що не

грішна та смертна людина, а Сам Бог-Творець Всесвіту та Законодавець «призначив окремі доби й границі замешкання їх (народів), щоб Бога шукали вони, чи Його не відшукають і не знайдуть, хоч Він недалеко від кожного з них (Дії Ап. 17:16-31). Цей самий закон Божий також відноситься до кожної людини індивідуально, а зокрема до «чоловіка й жінки», від яких формувалися і формуються окремі родини, племена, народи, нації. Історія добре знає про незмінне родове правило: яка родина сьогодні, такий буде народ у майбутньому. Але про це також добре знає і наш ворог. І тому, за всяку ціну, він старається зруйнувати родину, щоб їхніх дітей забрати в «ясир», а вже тоді, без жодних перешкод, виховувати їх на «яничар». Самозрозуміло, що теперішній ворог є «цивілізований» і «культурний», тому він не завжди кидається на свою здобич — «як лев рикаючий», а часто приходять до нас «в овечій шкурі», або у вигляді «ангола світла», — з гарними та «культурними» словами, або приходять до нас просто як «приятель» — з хлібом, грішми, наркотиками, з «вільною любов'ю», пошаною та «найкращими» побажаннями, щоб тільки йому «поклонилися», а тоді вже «добровільно» й «вірно» виконували його волю (чорну роботу). Бо «підлота шукає собі жертву завжди серед тих, що дуже багаті на щирість і довірливість» (Т. О. Д.). Хтось із слухачів грецького філософа Діогена запитав: «Яка тварина найнебезпечніша?». Довго не надумуючись, Діоген відповів: «З усіх хижаків найнебезпечніший — облесник». «Губи його (облесника) масніші від сметани, в серці ж його — війна; слова його — гладенькі, як олива, але вони — мечі оголені» (Пс. 55:21). «Не вір йому, як він ласкавенько говорить, бо сім гидот сидить у його серці» (Пр. Сол. 26:25).

Через заздрість і ненаситність наших замаскованих і явних ворогів, маємо від них тенденційні зневажливі та неправдиві версії про нашу минулість. Проте деякі всебічні письменники, хоч скупі, але до певної міри правдиво записали про наш народ і наш край у доісторичній, протоісторичній та історичній добах.

Уже на початку VI віку до Різдва Христового маємо ясно зафіксовану вістку про нашу українську землю грецьким поетом Арістеєм. Пізніше писав історик Гекатей з м. Мілету. Але найбільше писав про нашу землю грецький історик Геродот з острова Галікарнасу, який жив у першій половині V віку до Хр.

Про стародавні народи в Україні історія нічого не говорить. Цим питанням цікавиться преісторія, яка базована на археології, антропології та етнології. Цією ж наукою найбільше був зацікавлений наш великий історик Володимир Антонович, який навіть предметом своїх університетських викладів брав преісторію, як «вступ до історії».

Преісторична доба в житті народів України тягнеться до половини першого тисячоліття до Р. Хр., а далі займає місце протоісторія аж до появи наших Літописів. Доба історична найскоріше почалась у долині рік Тигра й Ефрату (Месопотамія). Натомість в Україні зорганізоване людське життя почалося значно пізніше, через наступ льодовців, що насунули з півночі. А старий період людського життя в науці називається палеолітом або старокам'яним періодом. Біблія говорить, що всі народи розвинулися після потопу від трьох синів праведного Ноя, цебто від Сема, Хама й Яфета (Бут. 9:18-19).

Розділ I

ПЛЕМЕНА, РАСИ, НАРОДИ

У III тисячолітті, в неолітичній добі, в Україну прийшли люди двох культур — хліборобської з Малої Азії та номадської з центрально-азійських степів із Туркестану. Згідно з певними дослідженнями, номадська раса називається індо-германською, де пізніше розвинулося одинадцять мов, у тому числі — індуська й германська.

Найраніше ті племена поселилися у Малій Азії, на Кавказі та на Перській височині. Вже у IV тисячолітті до Хр. яфетівська (передньо-азійська) раса в Месопотамії створила велику культуру, яка поклала основи в геометрії, наприклад, поділ круга на 360 градусів, і створила колесо до воза. Ці хліборобські племена були набагато культурніші від ловецьких кочовиків. Завдяки новій культурі яфетівців маємо назву неоліт, цебто новокам'яний період (з грецького неос — новий і літос — камінь).

На території України в сточищу Дунаю і на північ від Чорного моря ця яфетівська раса залишила найбільше слідів своєї культури, наприклад, кераміка (глиняний посуд, від грецького керамос — глина), будова хат із дерева або дерева й глини. Рештки їхньої культури також знані від Карпат аж до Кавказу, а зокрема на Буковині, в галицькій Поділлі та на сході, аж до Дніпра. А дунайсько-чорноморська галузь цієї ж раси називається дінарською расою.

Перших хліборобських племен, які поселилися в Україні, Геродот називає гіперборейцями, що в перекладі означає — люди, які жили на півночі, цебто на берегах Чорного моря. Хліборобські племена України, крім географічної назви (гіперборейці), мали свої власні імена, як: агатирси, неври, гелони, амазони і т. п. Геродот також згадує про будинів, які були на північносхіднім краю України, де були «... великі соснові ліси». Далі говорить про них так: «Будини — тубільці в цій землі, які ведуть кочовий спосіб життя, і тільки з тамошніх народів живляться сосновими шишками. А на південь від будинів були гелони хлібороби, які не подібні до будинів ні поставою, ні кольором шкіри. Еллінів і будинів називають гелонами, але це не так» (Геродот, IV, 109).

Багаточисленне хліборобське плем'я агатирси були поселені частинно на Гуцульщині, в Карпатах, Галичині й Буковині, на Поділлі та Київщині, сягаючи теперішньої Канівщини, Черкащини та Чигиринщини, на берегах Дніпра. Вони належали до Закарпатської, Подільської та Київської культури VII і VI віків до Хр. (Classen і Wirth). Між Бугом і Дніпром були амазони, про яких говорить Геродот, що «... амазони сіяли пшеницю і сочевицю та садили цибулю і часник. Провідною верствою у них була трацька, а підлеглою — хлібороби» (Геродот, IV, 17).

Між Дніпром і Доном кочували скити, а за Доном — сармати. Також дуже численне хліборобське плем'я меоти були поселені біля Озівського моря, переважно на східнім його березі. Сінди займали Кубань при гирлі Кубані, де мали свій порт. У сусідстві з сіндами знаходилися дандарії, теж хліборобське плем'я, — говорить Гекатей Мелетський (попередник Геродота).

У наші степи прибули з Туркестану скити на початку VI віку до Хр., але вони не сиділи довго на

одному місці. В 612 році до Хр. скити зруйнували Ніневію (столицю Асирії), яка була розташована над річкою Тигром. Потім напали на Сирію і доходили до Палестини. Руїна, грабіж і розбійництво були зайняттям скитів. Коли Ніневія і вся Асирійська держава була зруйнована, тоді в Месопотамії, без жодних перешкод, панували номади над хліборобами. Хоч ще залишився Вавилон, але він не був зацікавлений безборонними рільниками, що жили далеко на півдні над р. Евфратом, та й сили його були обмежені, щоб боротися з номадською армією скитів.

На арену бою зо скитами виступили меди й перси, щоб оборонити хліборобські народи старого сходу. Провідною династією були в них ахеменіди, а Кір був їхнім першим царем, який тоді завоював Вавилон і Палестину. Але найвизначнішим того часу був перський родовий цар Дарій (основоположник світової монархії).

Релігія і філософія Заратустри, що тоді була придворною перської династії Ахеменідів, мала сильний вплив на Дарія. Головним богом цієї релігії був Агурамазда, як «бог світла, сонця і тепла», який безперестанно «боровся із тьмою і злом» — Аримомом. А згідно з наукою Заратустри, кожний «віруючий» в Агурамазду, цебто у «світлий огонь», мусить також безперестанно боротися з «невірними»...

Наука Заратустри полонила все ество молодого Дарія, яка присилувала його до боротьби проти всього, що є зле, та водночас вона давала йому організаційний хист і розвинула його активність у поборюванні хаосу, бездіяльності та «моральної нечистоти». В такому самому дусі було виховане і його військо. Мабуть, щоб високо тримати бойового духа свого війська, літом 512 р., у столітні роковини зруйнування скитами Ніневії, Дарій вибрався у похід на скитів і успішно розбив їх в області Чорного моря

(в нашій Понтиді). І від того часу скити вже більше ніколи не прийшли до своєї попередньої сили.

У III віці до Хр. до західньої України примандрували галли або кельти. Це індогерманське плем'я було дуже велике в західній Європі. У IV віці до Хр. кельти завоювали Італію, але, як кочовики, вони також довго не сиділи на одному місці.

У першій половині I століття по Хр. появилося в Україні нове кочове, напівномадське, напівловецьке — індогерманське плем'я — готи, яких культура була багато нижча від хліборобських народів. Пізніше християнське віровизнання піднесло їх значно високо. Східні готи або остготи займали Україну на схід від Дністра і Крим, а західні готи (вестготи) були поселені вздовж Дністра до Чорного моря і до Дакії — римської провінції. Потім в Україну прибули їхні родичі вікінги-варяги.

У 375 р. під натиском гунів готи відступили по Дунаю у Закарпаття і на Балкани. Натомість кримські готи залишились у Криму аж до XIV віку. До певної міри готам завдячуємо українську письменність, яка базувалася на їхньому християнстві (наприклад, від них походять слова: піст, піп, хрестити тощо), організація українського народу, індогерманський шлюб, який був оснований на Святому Письмі перекладу єпископа Ульфілі.

Наприкінці V віку на українській території появилася болгарська орда, яка належала до турецької культури. Ця орда завоювала деякі наші українські племена і відійшла за Дунай, де зорганізувала свою державу. Зараз за болгарською прибула аварська орда, яка також, як і болгарська, не залишила в Україні археологічних слідів.

Після відступу вищезгаданих орд, на чолі місце виступає українське хліборобське плем'я під родовою назвою антів, які жили між Озівським

морем та Дністром і сягали до нижнього Дунаю, — так твердить візантійський історик Прокопій. Також і інші грецькі письменники пишуть і величають антів, як хоробрих воїнів, які zorganizували багато споріднених українських племен і відбивали своїх напасників аж до Балканів (за Юстина I, Юстиніяна та Юстина II — візантійських імператорів).

Дуже жорстока орда хозар вигнала залишені болгарські племена та поселилась на їхніх місцях. Їхня столиця Ітіль була над Волгою.

Деякі західноєвропейські історики говорять із признанням про дуже хоробре плем'я боїв (частина їх — теперішні наші бойки), що були висококультурні, які zorganizували й озброїли багато наших племен проти тодішнього режиму Римської імперії, і боронили свою незалежність у роках 283, 224, 218 до Хр., а також за володіння Юлія Цезаря (58 р.). Тоді вони виступали на бойову арену в числі 36.000 добре вишколеного й озброєного війська. Бої також провадили війни з римлянами від 1-го аж до 191 року по Хр. (Пліній).

У X віці Костянтин Порфірогенет докладно вичислив усі українські племена, які приймали різні родові прізвища від своїх провідників чи князів. Коли б не його щире та безсторонне свідчення, то з інших джерел ми майже нічого не змогли б довідатися про наші племена, хіба що тільки про кочові орди.

Ніколи не любили і не люблять колоністи говорити чи писати про народ, який ними поневолений. Всіх окупантів була й є одна мета: знищити провідну верству поневоленого народу, пограбувати безборонний і поневолений народ — фізично, матеріально, морально й духовно; привласнити його культуру, а його ім'я — скреслити з історії.

Багато кочових племен, які в давнину були на терені України, зникли «як роса на сонці», і не залишили по собі жодних культурних слідів. Хоч фактично меншість із тих різних рас, племен, народів постійно залишилася між нашим народом, як «скити хлібороби», греки, готи, шведи, римляни, та з бігом часу асимілювались у великому українському морі.

З усіх свідчень, хоч досить скупих, ми довідалися, що не зважаючи на всі номадські погроми, ще з неолітичної доби, всі українські племена залишилися на своїй території аж до історичних днів, — зі своєю мовою, традиціями, колядками, казками, звичаями, що й сьогодні відрізняє український народ від північносхідних сусідів.

Розділ II

НАРОДОТВОРЕННЯ

Найдавнішою спільнотою є родина, без якої не було б можливе природне життя людей і народотворення. Богом благословенне людське життя почалося зараз після створення Ним «чоловіка й жінки» (І Мой. 1:27). Але не так, як хотіли б довести «еволюціоністи». Щоправда, вони виглядали б розумнішими, коли б говорили, що не звірина перетворилася в людину, але, навпаки, безбожна людина перетворилася на звірину (2 Петра 2:12-22).

Побільшені родини на спільному місці поселення, які були пов'язані між собою спільними інтересами та цілями, творили собою роди, а роди племена. Самозрозуміло, що розумні роди не борються себе взаємно, але живуть у згоді та збільшують і зміцнюють свої роди-племена. А розвинена і сильна спільнота творить собою народ, націю.

Уже в старокам'яну добу, так званого палеоліту, були народи, з яких утворилася нордійська раса. В половині палеоліту прибула середньоморська раса, яка вигнала з України її поселенців. При кінці палеоліту в Україну прийшли народи східної, так званої ляпоноїдної раси. А змішанням нордійської та ляпоноїдної рас утворився субнордійський або східно-європейський народ.

З нордійської та арменоїдної рас постав динарський-ярданський народ. Цей динарський тип займає майже половину нашого краю. Більшість нордійської та ляпоноїдної рас знаходяться у північних областях, а середньоморська та арменоїдна у південних. Динарців і альпійців найкраще репрезентують наші люди, які займають Гуцульщину, Бойківщину, Лемківщину та Закарпатську Україну.

Народотворення відбувається у внутрішній розбудові суспільних витворів та в гармонійному об'єднанні через поширення культури. Проф. Ю. Данеш, один із кращих знавців етногенетики, говорить так: «Сучасні народи об'єднані книжною культурою і політичним розвитком, — це нові витвори. Великі мовні скупчення, що ми тепер розрізняємо, — поставили кілька тисяч років тому. Тільки сучасна демократична культура визнає долішні шари населення із споконвічного нехтування, і об'єднює їх, що складаються із неоднородних рас, а до того ще сильно перемішаних між собою у суспільні витвори, — культурно й політично рівноправні»...

Вже від доісторичних часів, — говорить Данеш, — бували часто зміни політичного ладу: пануючі верстви уступали місця новим «переможцям»... Але безнастанний вир змін не дозволив на те, щоб людське суспільство розпалося»... Хоч расизм говорить про «арійську» расу, але наука не знає такої раси.

Також наука не знає «семітської раси», але вона (наука) відрізняє народи тільки згідно з їхньою мовою...

Теперішні народи чи новітні нації складаються із багатьох рас. Наприклад, німці, які претендують і величаються своєю «чистою расою», уявляють собою сплав щонайменше з десяти рас», — говорить дослідник Т. Ілтис, що також стверджує цей факт видатний німецький вчений А. Вірт.

Усі народи, які в давнину були в постійному переселенні, коли чисельно збільшилися, почали зв'язувати свою долю з постійним місцем поселення, яке відповідало їхній вдачі, здібності та щоденним потребам. Тоді, на спільній території, народ виявляє свої таланти назовні, як: архітектура, мистецтво, музика, поезія, філософія і т.п. А пізніше появляється любов до свого краю або патріотизм. Бути патріотом і національно свідомою людиною — це означає бути людиною в повному розумінні цього слова. Всі стародавні пророки, як також і апостоли Христові, були великими патріотами та водночас були дуже розумними і святими людьми, за винятком одного Юди, який був грошолобом і зрадником. «Ніхто не може служити двом панам; бо або одного буде ненавидіти, а другого любити, — або одного буде триматися, а другого зневажати. Не можете служити Богові й мамоні» (Мат. 6:24).

Мамонолюб може бути тільки зрадником, але ніколи патріотом або віруючою та чесною людиною. Грошолоуби без найменшого вагання зможуть продати свій рідний край, свого брата, зрадити та знищити найближчого і найкращого друга. А зрадники — це дуже підлі, ганебні та небезпечні витвори сатани, яких можна зустріти між кожним народом.

Грошолюби завжди були й є зрадниками. Це випасені бунтівники й заколотники та «невірні душі», про яких згадує великий Куліш так: «Невірні душі! тепер уже й трунок не лізе в пельку, іншому так тяжко, як тому Юді; та вже нема вороття — треба брататися з розбишаками!» («Чорна рада»).

«Яка ж користь людині, що світ увесь здобуде, та душу свою занастить? Або що дасть людина взаміну за душу свою?» (Мат. 16:26).

Представником злих створінь людських: грошолюбів, зрадників, самолюбів, розбишак — виходить на чільне місце Юда, який постійно нарікав, що інші не дбають про вбогих, але ніби тільки він один залишився із «добродіїв», хоч фактично був «злодій» та понад усе любив тільки самого себе й вкрадені гроші.

Створінь на взірць Юди можна й сьогодні скрізь зустріти. Вони часто кричать і показують пальцем на «порошину» брата чи сусіда, а «колоди» в оці своєму не чують і бачити не хочуть. Хоч пізно, але Юда опам'ятався і сказав: «Я згрішив, — кров невинною зрадивши!» Натомість його наслідники не тільки що не каються і не жаліють за свої злочини, але радіють з того, коли руйнують родини, церкви, держави, народи. Це беззаконники й порушники права людського й закону Божого. «Бо корінь усього лихого — грошолюбство, якому віддавшись, дехто відбився від віри й поклав на себе великі страждання» (1 Тим. 6:10). «А Дух ясно говорить, що від віри відступлять дехто в останні часи, ті, що слухають духів підступних і наук демонів, що вони в лицемірстві говорять неправду й спалили сумління своє» (1 Тим. 4:1-2). «Лукавий чоловік задумує лихо, й в устах його — мов огонь жерущий. Зрадливий чоловік сіє незгоду, а донощик і приятелів розводить. Чоловік підступний ближнього з пуття звертає, і веде

Його на лиху дорогу; він жмуриє очі, придумує зраду; закусує губи, — ось готове ледарство» (Пр. Сол. 16:27-30).

«Лукаве над усе в світі серце людське й ледаче; хто його зміркує? Я, Господь, Я тільки зазираю в серце, вивідую нутро, щоб відплачувати кожному по його ходах, по плодам учинків його» (Єрем. 17:9-10).

«Важливим ділом Божим є: одну безпутню душу оживотворити Духом Своїх заповідей, ніж з небуття створити нову земну кулю, населену беззаконниками», — сказав наш великий філософ Г. Сковорода.

«Господь споглянув із неба на синів людських, щоб побачити, чи є там розумний, що шукає Бога!» (Пс. 14:2). «Шукайте Господа, докіль можна знайти Його, кличте Його, коли до вас близько. Нехай безбожник путь свою покине, а беззаконник помисли свої, та нехай обернеться до Господа, а Він помилує його, й до Бога нашого, бо Він на ласку пребагатий» (Ісаї 55:6-7).

«Це бо добре і приємне перед Спасителем нашим Богом, Який хоче, щоб усі люди були спасені та до розуміння правди прийшли. Один бо Бог, і один Посередник між Богом та людьми, — Чоловік Ісус Христос, Який дав Себе Самого на викуп за всіх, — свідоцтво здійснене часу свого» (1 Тим. 2:3-6).

«Дяка блаженнішому Богу за те, що потрібне зробив легким, а тяжке — непотрібним» (Г. Сковорода).

Славний М. Драгоманів часто говорив, що «... чиста справа потребує чистих рук». Бо в брудних руках навіть найчистіша справа буде брудною. На це вказують «хрестоносні походи» і «свята інквізиція».

Як релігійний, так і національний егоїстичний фанатизм завжди шкодили і шкодять своїй Церкві, своєму народові та кожній нації. Бо егоїзм веде до антипатії, антипатія до ненависти, гніву, ворожнечі, а потім — війна, тортури, вбивства, смерть.

«Одиниці, також і народи не існують тільки для того, щоб виконувати свої егоїстичні завдання. Народ, що живе тільки для себе, є також бідолашний, як і кожна людина, що живе тільки для себе. Без віри в ідеї та високі ідеали життя як одиниць, так і націй, — це тільки животіння», — сказав великий Масарик.

«Більшої любови ніхто не має над ту, коли хто кладе життя за друзів своїх. Ви — друзі Мої, якщо ви чините все, що Я заповідую вам» (Ів. 15:13-14).

Так, кращі витвори народів є можливі, але тільки через духовне відродження. «Бо кожен, хто родився від Бога, перемагає він світ. А це перемога, що світ перемогла, — віра наша. А хто світ перемагає, як не той, хто вірує, що Ісус Христос — Син Божий!» (1 Ів. 5:4-5).

Теперішній катастрофічно загрожений світ, який стоїть над страшним проваллям, не потребує більше людської «філософії» або якоїсь «модерної» сліпої обманливої політики. Але світ потребує правдивого Спасителя, Яким є наш Господь Ісус Христос (Дії Ап. 4:11-12). Бо Він (Христос) є тільки — «Один Законодавець і Суддя, що може спасти й погубити» (Як. 4:12). Також наша стародавня планета потребує «новотворів», цебто нових людей — народжених «згори» (Ів. 3:3). «Тому то, коли хто в Христі, — той нове створіння; старе минуло, — ось усе стало нове!» (2 Кор. 5:17).

Розділ III

СПОРІДНЕНІСТЬ НАРОДУ

1. Існує безпідставна, як звичайно, пофальшована версія, що ніби на початку історичної ери «населення Великого Князівства Київського переселилося на Московщину». На таку версію найкраще відповідають дослідження російського археолога проф. Спіцена: «В X віці Ростовська область (центральна Московщина) була значно заселена торговцями смоленських кривичів, які займали не тільки Ростов, але теж і Ярославль, Суздаль, Юр'єв і Переяслав (заліський); в XI і XII віках, крім природного прибутку, цей край побільшується ще й асиміляцією тубільців (фінів), але ні вятичі, ні радимичі, ні сіверяни, ні поляни не брали жодної участі на вищезгаданій території».

Тоді, коли Українська Держава процвітала культурно, на Московщині кочували дикі фіно-уральські племена: чудь, лів, чухна, водіям, перм, мера, мурома, мокша, мешера, югра, печора, корель, зиране, самоедь та інші. Тому московських «слов'ян» літопис не включає до «слов'янського язика»...

Слов'янізація тих ловецьких племен, з поміччю новгородських словінів, були зайняті кривичі, які вийшли як торговці з України та з бігом часу розплилися у такій великій масі — фіно-уральському етнічному морі, з якого пізніше зформувалася Московщина. Але пізніше слов'янізація фіно-уральських племен значно прискілилася, коли разом із христ-

янством на Московщину прийшла від нас (з України) грамотність, культура, якої носіями були українські вчені.

Через вищевказану різницю племінну, у формації фіно-уральської Московщини та Української Держави, не маємо цієї самої сільсько-господарської термінології, як також не маємо на пограниччі жодних переходових, споріднених діалектів. Натомість споріднені діалекти маємо на пограниччі з Білорусією, Польщею, Чехією, Словаччиною, як слов'янських сусідніх народів.

Досліди Середонина та Фасмера показують, що не зважаючи на те, що Московщина була «зіслов'янізована», всі назви міст і сіл та назви рік до сьогодні мають фінські назви, які для нас і для всіх слов'янських народів незрозумілі. Всі дані вказують, що з праслов'ян походять балканські західні слов'яни, яких об'єднує і споріднює наявність їхньої динарської раси.

Прокопій говорить, що анти говорили праслов'янською мовою. А згідно з дослідями нашого великого історика проф. М. Грушевського, то анти репрезентували собою стародавню Київську Русь-Україну від V-VII віку. Тому що анти говорили старослов'янською мовою, це вказує, що вже в V-VII віках в Україні панувала староукраїнська мова на нашій території, як про це ясно й категорично довели науковці.

Згідно зі свідченнями археологічних розкопок та дослідями англійського вченого Гейддона (Haddona), то антропологічна карта Європи від неолітичної доби дуже мало змінилась. Тому, безумовно, наш народ був і є автохтонами на своїй землі від неоліту, а всі українські стародавні народи нікуди не «емігрували», цебто лишилися на своїх місцях аж до наших днів, а

їхня мова була мовою наших колядок, щедрівок, веснянок та обжинкових пісень, які дійшли до нас майже без жодних змін.

Спільне походження вказує на формацію споріднених племен, які творили народ на ґрунті якоїсь раси. Але чим далі віддаляємось від доби, в якій зформувався якийсь народ, тим менше бачимо чистоту народу.

Проте спільне походження від спорідненого з собою гурту людей на спільному місці перебування веде до однакового способу життя і до однакового способу думання, почування, і до однакової психології чи окремого характеру самостійного народу.

Сучасна наука психології підкреслює вищевказані факти й також вказує на тісну співзалежність між тілесними та духовними прикметами. «Яблуко далеко не падає від яблуні!» «Пізнається бо дерево з овочу!» (Мат. 12:33).

2. Акад. Пипин говорить, що ще до половини XVIII-го віку на Московщині панували такі ось психологічні фактори: церковний фанатизм, ворожнеча до науки, впертий застій, природне одичавіння і страшна нелюдська жорстокість, коли в Києві (в Русі-Україні) вже віками була висока культура. Також так говорять і такі вчені: проф. Архангельський, проф. Морозов, проф. Петров, акад. Передця та інші, як дослідники стародавнього життя українського народу.

Починаючи вже з XIV віку наші вчені добровільно несли культуру й освіту до «одичавілої» Московщини. Але коли в 1654 році, через «добродушність» та довірливість славного гетьмана Б. Хмельницького, Україна вступила в «союз» із Москвою, тоді вже не запрошували вчених, а наказували їм — негайно нести освіту на Московщину. І тоді вже ці

«союзники» загарбують Україну, мордують провідну верству нашого народу, грабують усі багатівікові культурні надбання і безсумлінно присвоюють їх собі. Потім ще було багато офіційних «чорних рад»; тотальне поневолення і жорстоке катування усього народу нашого.

Натомість тепер, «по-культурному», але сатанинським методом, ще гірше тортурують своїх давніх «добровільних союзників», а зокрема тих, які вірують у Бога і Господа нашого Ісуса Христа. Чи можна тепер говорити про якусь волю, рівність, братерство, чи навіть про якусь людяність або племінну спорідненість? «Не дайте себе обманути, — лихе товариство псує добрі звичаї!» (1 Кор. 15:33). «Не впрягайтесь до ніякого ярма з невіруючими, — яка бо спільність праведности і беззаконня? Або яка спільність світла з темрявою? Яка ж згода Христа з Веліялом? Або яка частка віруючого з невіруючим? І яка згода поміж храмом Бога та ідолами? Бо ви — храм Бога живого, як Бог і сказав: Поселюся в них, і ходитиму посеред них; і буду їм Богом, а вони будуть Мені Моїм народом» (2 Кор. 6:14-16).

3. Наш споконвічний, великий народ на своїй території має віковий досвід перетоплення у жакливому вогні фізичних, моральних і душевних тортур від жорстоких і безсумлінних окупантів. Тому тепер маємо багато спільних споминів, які споріднюють і з'єднують нас. Безумовно, кожна людина має приємні чи неприємні спомини, які вказують на особисті досвідчення. Наприклад, коли хтось із нас, через необережність, упав у калюжу вчора, то сьогодні обережно обходить вчорашнє місце упадку.

Досвід має велике значення у творчому житті кожної розумної людини й кожного розумного на-

роду. Бо без досвідчення не було б кваліфікованих малярів, письменників, поетів, істориків, проповідників, психологів, лікарів, архітекторів, політиків і борців за вищі й кращі ідеали. «Знання минулого вказує шлях у майбутнє» (І. Горішний).

Так, наші спомини з минулого ведуть нас до прогресу та творять кращі перспективи на майбутнє, якщо уважно звертаємо на них нашу увагу. Щоправда, наші діди й прадіди робили багато помилок, але сьогодні їхні помилки сильно промовляють до нас, щоб ми не йшли їхніми («батьківськими») слідами. Наприклад: жидівські діди й прадіди збунтувалися проти Бога, не звертаючи жодної уваги на Його заповіді, — були споріднені з ідолопоклонниками та ведені низькими інстинктами. Гріха не боялися, думаючи, що вони «діти Авраама» і можуть робити все, що тільки забажають. Божих посланців-пророків не слухали й багатьох повбивали. Священника Захарія вбили в дворі дому Божого. Тому чаша Божого терпіння була переповнена. У 587 році до Хр. вавилонський цар Навуходоносор зруйнував Єрусалим і знищив майже всіх мешканців його. Але ця трагічна школа не навчила жидів. Тому вони були змушені прийняти таку саму кару й за панування Тита в 70 році по Хр. Ось цей біблійний спомин яскраво промовляє до нас особисто та до нашого народу, щоб «не ходили дорогами батьків наших» (Пс. 78:1-8). Бо «до часу дзбан воду носить». «З Бога насміятись не можна: Що бо людина сіє, — те вона й пожне!» (Гал. 6:7).

4. Праісторичні, зразкові спомини Біблії найкраще промовляють як до кожної людини, так і до кожного народу зокрема. «Існування Біблії — це найбільше благословення для людства», — сказав Кант.

«В усій світській літературі нема такого скарбу, якого можна б зрівняти з Біблією», — Мільтон. «Ніщо не може замінити Біблію, — вона є основою всякого поступу й всякої освіти», — сказав Гете.

Без зразкової науки Слова Божого можна зайти тільки до темного, безвихідного та нечистого місця, з якого нема «вороття». Тільки «Слово Твоє (Боже) — світильник перед ногами моїми, і світло на стежці моїй» (Пс. 119:105).

«Сповнився час, і наблизилось Царство Боже! Покайтеся і віруйте в Євангелію!» — говорить наш Господь Ісус Христос.

Усі, хто тільки поклав свою надію на якогось земного володаря, «добродія», або на якусь хоч би найкращу людину вчора, то сьогодні змушений змінити свої погляди. «Бо кожне тіло — як трава, — і цвіт її опадє, Слово ж Господнє пробуває повік! Це ж те слово, що було проповідуване через Євангелію вам!» (1 Пет. 1:24—25).

Усі розумні люди читали й читають Святе Письмо, вірили й вірують у Бога, надіялись і надіються на Його справедливість. Наш великий Т. Шевченко глибоко жалів, що «... нема кому взятись за Євангелію». Він глибоко вірив у Всемогутнього Бога та в Його необхідну поміч, коли молився: «Скорб'ящих Радосте, пошли мені святєє слово, святої правди голос новий, і слово розумом святим і оживи і просвіти!» І знову: «Воскресну я, воскресну нині ради їх людей закованих моїх, убогих, нищих... Возвеличу малих отих рабів німих!»

Хоч «... визволити людину від злиднів, голоду, холоду й смерти, звичайно, є добре діло, але визволити від смерти її душу — є незрівнянно більше!» (Гоголь).

«Тож промовив Ісус до юдеїв, що увірували в Нього: «Як у слові Моїм позостанетеся, — тоді справді Моїми учнями ви будете, — і зрозумієте правду, і правда визволить вас»... «Поправді, поправді кажу вам: Кожен, хто чинить гріх, є невольником гріха...» «Отож, коли Син (Христос) визволить вас, то справді ви вільними будете!» (Ів. 8:31-36).

«Правда завжди небезпечна для влади негідників, визискувачів, грабіжників. Ось чому правду придушують» (Дебс).

Багато мужів Божих без компромісу боролися з несправедливістю, брехнею і всяким злом; вони говорили правду, не зважаючи на жахливі наслідки для їхнього життя. Також такими велетнями духа були наші славні борці за вселюдське право: Г. Сковорода, Т. Шевченко, І. Франко та багато інших глибоко віруючих, відважних борців, яких імена не записані в історії. Ось такі коротенькі слова Т. Шевченка: «Борітеся — поборете, вам Бог помагає!» — мають колосальне значення для нас і сьогодні.

Полохливі, невіруючі або неморальні люди ніколи не були й не можуть бути борцями за краще «завтра». «А боязким, і невіруючим, і огидним, і душогубам, і перелюбникам, і чарівникам, й ідолопоклонникам, і всім брехунам, — частка їхня в озері, палаючій вогнем та сіркою; це — смерть друга» (Об'яв. 21:8).

Коли навіть малі групи людей будуть зв'язані з вищевказаними гріхами, тоді раніше чи пізніше ця демонська проказа значно пошириться і зруйнує весь народ. А коли хто поборює всяке зло, тоді це вказує, що ця людина жива, здорова, видающа, яка бачить наперед небезпеку і не йде на компроміс із жодним злом, яке руйнує життя і здоров'я як окремої особи, так і всього народу.

Щоб бути нам борцями в повному значенні цього слова, то ми повинні послухати досвідченого й великого борця та великого мужа віри — апостола Павла. А ось його інструкції: «Зодягніться в повну зброю Божу, щоб ви могли стояти проти хитрощів диявола. Бо наша боротьба — не проти тіла й крові, а проти князівств, і проти влади, і проти правителів темряви світу цього, — проти піднебесних духів злоби. Тому, візьміть повну зброю Божу, щоб ви могли встояти в день лютий; і все зробивши, — устояти! Стійте ж оце, підперезавши поясниці ваші правдою, і зодягнувшись у броню праведности, і взувши ноги в готовість проповідувати Євангелію спокою. А над усе — візьміть щит віри, яким зможете всі розпалені стріли лукавого згасити. І шолом спасіння візьміть, і меч Духа, який є Слово Боже» (Еф. 6:11-17).

Повна спорідненість народу та об'єднання із сусідами, як рівний з рівним, — є можлива, але тільки через Господа й Спасителя нашого Ісуса Христа: «Тепер же ви в Христі Ісусі, — ви, що колись були далекі, стали близькі кров'ю Христовою. Він бо — спокій наш, що зробив із двох одне, і розвалив середню перегородну стіну, цебто ворожнечу, Своїм тілом» і наукою Своєю обернув у ніщо закон заповідей, — щоб із двох зробити в Собі одну нову людину, вчинивши спокій, і примирити їх обох в однім тілі з Богом через хрест, убивши на ньому ворожнечу...» (Еф. 2:13-16). «Всі бо ви — сини Божі через віру в Ісуса Христа. Всі бо ви, що у Христа хрестилися, — у Христа зодягнулися. Нема жиди, ні грека; нема невольника, ні вільного; нема чоловіка, ні жінки» всі ви одно в Христі Ісусі» (Гал. 3:26-28).

Розділ IV

ДЕРЖАВА

Однозгідність народу веде до організованого життя, а організована форма народу — це держава. Батьківщиною демократичних держав була Європа, де формувалися народи.

У 645 році до Хр. між гирлами Буга й Дніпра була заснована грецько-іонійська колонія Ольвія, а на схід від Дніпрового гирла була Гілея (Геродот). Історик Амміян Марцелін згадує про іонську державу — Понтикапею (де тепер м. Керч). Ця держава об'єднала всі міленські колонії, які були на берегах Озівського моря і на східному побережжі Чорного моря. Тоді Понтикапея була новим центром культури як для місцевих, так і для сусідніх народів. У цій державі також об'єдналися й українські племена, які жили в Криму, по берегах Кубані та на берегах Озівського моря. Також у цій державі були об'єднані численні меоти, сінди і траки.

Керчинську протоку (з Озівського в Чорне море) греки називали Боспором, і тому Понтикапейську державу перейменували на Боспорську. В I столітті по Хр. малоазійський (понтійський) король Мітрідат завоював Боспорську державу, яка пізніше попала під правління римлян.

У добі мандрівок стародавніх народів наші предки вже мали племінно-державні організації, в

яких анти мали провідне місце. Анти в іранській мові означає народ, який заселює «граничний край», цебто Україну, яка лежить на кордоні Європи й Азії. Вже у IV ст. відомо про організовану державу антів, які під проводом їхнього короля Божа воювали з остготами. А в часі нападу гунів анти ведуть переговори з Візантією. Тоді, в більшості, вони були сконцентровані над Дніпром і Чорним морем. За володіння їхнього князя Бравлина вони доходили до Малої Азії (300 р.). В часі спокою вони мали багато князів і, подібно до германів, анти вступали на службу до римського війська. Про хоробрість антів грецькі історики пишуть, що «... анти були дуже свободолюбні й не піддавалися під чуже ярмо; у походах анти незвичайно витривалі — воювали дуже вміло. Кожен із них був озброєний двома списами, щитом і мечем»... Тоді в східній Європі найсильнішою і найбільшою державою була Українська Держава.

У VII і VIII віках наші рільничі племена виступають на провідне місце під новою назвою — уличів і тиверців, про яких говорить і наш літопис. Уличі були між Дунаєм, Дніпром і Карпатами, а тиверці при нижньому Дніпрі. Далі наш літопис говорить про полян, деревлян, сіверян, які були зорганізовані в одній стародавній Українській Державі. Починаючи з IX віку, — підкреслює літопис, — поляни й деревляни постійно жили на Київщині, як також дуліби, лутачі, сіверяни — не залишали своєї землі. З бігом часу і ці родові прізвища міняються на нову загальнодержавну назву — Русь, яка змінилася назвою — Україна.

У IX ст., за князів Аскольда (860) і Дира (880), Українська Держава була настільки сильною, що зважилась воювати з Царгородом. Пізніше, в боротьбі,

українським князям допомагали мандрівні варяги-нормани, які прийшли з півночі, із Скандинавського півострова. Далі головне місце займає славний князь Олег (900), який об'єднав усі стародавні українські племена в одній Українській Державі. А поширення меж Української Держави починається від кн. Ігоря (914-945). Натомість дипломатичні зв'язки Української Держави у столичному м. Києві з Візантією (957) та середньою Європою (за Оттона I) почалися за володіння кн. Ольги (945-960). Отож, починаючи від кн. Святослава (960-972) до найбільшої могутності та світової слави Українська Держава прийшла за панування Володимира Великого (980-1015) та Ярослава Мудрого (1018-1054).

Після смерти Ярослава Мудрого (1054) становище Української Держави виявилось дуже тяжке. Боротьба з кочовими ордами — печенігів, половців, турків, татар обмежила силу великої держави. А ось ще в додатку незгода між братами-князями. Тоді миротворцем стає син Всеволода I — Володимир II Мономах. Він зібрав князів на з'їзд до Любча (біля Києва) і організував їх до боротьби з половцями. А з'єднана княжа родина весною 1111 року остаточно розбила половців.

Мономах (1113-1125) відповідно доповнив «Руську Правду» (перший і найважливіший збірник-кодекс українського права між усіма слов'янами) і завів спокій у Києві. Він написав дуже важливе «Поучення дітям», де подає свою біографію, повчає дітей своїх, щоб вірили в Бога-Творця, щоб жили побожно, праведно, чесно, та дає вказівки, як правити державою. Місце великого й славного князя заступив один із кращих його синів — Мстислав I Мономахович (1125-1132).

Перед упадком Києва (1240) приходять до влади визначний кн. Із'яслав II (1146-1154); а пізніше

чолове місце займає дуже славний кн. Святослав III (1184-1194), про якого згадує «Слово о полку Ігореві».

Коли невгаваюча боротьба з кочовими ордами сильно знесилила Українську Державу, тоді в 1169 р. суздальський князь Андрій Боголюбський, який був вихований під впливом провідників фіно-уральських орд, напав на Київ і жорстоко зруйнував його. «Два дні, — говорить літописець, — грабили його війська город (Київ). Палили будинки, вбивали мужчин і дітей; жінок та дівчат забирали з собою. Обдирали церкви та монастирі, тягли з собою книжки, ікони, ризи, дзвони. Настала в Києві туга та смуток». Ганебну та нелюдську роботу Андрія Боголюбського у 1240 р. завершив татарський хан Батий. Тоді не тільки Україна, але й попередник Батия — А. Боголюбський — попав під татарську диктатуру, як також східна і середня Європа не витримала татарського наступу.

Західні українські землі не були так zagrożені, як східні, які знаходилися значно дальше від степу, де кочували дикі орди. Але, до певної міри, вони були zagrożені на західних кордонах від поляків і мадярів. Тоді на галицькому престолі був Ростислав, онук Ярослава Мудрого. Пізніше місце Ростислава зайняли його сини — Володар і Василько. Столицею Володаря був Перемишль, де він беріг західні кордони, а Василько панував у Теремовлі (1084). З бігом часу кн. Володимир (1141-1153), син Володаря, переніс столицю до Галича над Дністром. До найбільшого розквіту, сили та величі прийшла Галицька Держава за володіння славного кн. Ярослава Осмомисла (1153-1187).

Коли політична сила Української Держави в столичному Києві занепадала, тоді на заході України

приходить до світової слави Галицько-Волинська Держава, в якій провідне місце займає кн. Роман (1199-1205). По смерті кн. Романа (1205) провадить успішно державою Данило Романович. Славний король Данило (1205-1264) побудував багато твердинь-городів на західних українських землях, як також і м. Львів (близько 1250 р.).

Князі Лев I, Юрій I, Андрій I, Лев II та Юрій II продовжували зразкову політику великого короля Данила. Князь Лев приєднав до своєї держави Закарпатську Україну та Люблинщину. Брат Лева Шварно одружився з дочкою литовського князя Мендовга, зайняв литовський престол та з'єднав свою територію — Холмщину і Белжчину з Литвою.

У 1362 р. Ольгерд (кн. литовський) засів на престолі в Києві та спільними мілітарними силами (укр. і лит.) на Синіх Водах розбиває татар і проганяє їх з українських земель. Під впливом української високої культури литовські князі, які були споріднені з українським княжим родом, українізуються, і місцеве населення вважає їх за своїх князів. До Литовсько-Української Держави також прилучено Чернігівщину та Переяславщину. Пізніше князі-литовці приймають східний обряд, українські звичаї, а українська мова була в них пануючою. «Ми старини не чіпаємо, а новини не вводимо», — говорили князі, які з пошаною держалися «Руської Правди» (збірник-кодекс українського права).

По звільненні від татар панував спокій і зразковий порядок, що давало надію на кращі політичні та дипломатичні зв'язки для двох держав — України й Литви. Але зі смертю Ольгерда все змінилося. Ягайло, син і наступник Ольгерда, одружився з польською королевою Ядвігою і негайно заключив унію з Польщею в Креві (1305), чим злучив Українсько-Литовську Державу з Польщею.

Довго провадилась затята боротьба української шляхти з Польщею за визволення Української Держави. Аж нарешті Вишневецький організує козацьке військо, бере відважну та активну участь у численних українсько-польських війнах і досягає великих успіхів. Але вирішальну перемогу здобуває славний гетьман Богдан Хмельницький. З поміччю всього українського народу він звільняє Україну від панування Польщі (1648 р.).

У добі Гетьманщини в Українській Державі визначними провідниками були наступні гетьмани: Петро Конашевич Сагайдачний (1606-1622), Богдан Хмельницький (1593-1657), Павло Полуботок (нар. 1660, помер 18 грудня 1724 р. в Петропавлівській в'язниці, як мученик за волю України), Іван Виговський (1657-1659), був закатований у Польщі (1664 р.), Петро Дорошенко (1665-1676 р.), помер на засланні в Москві, Іван Мазепа (1644-1709), Данило Апостол (1729-1734), Кирило Розумовський (1728-1803).

По довшій неволі, тортурах та нерівній боротьбі з Москвою, знову Українська Держава постала до нового самостійного життя (1917-1920), першим президентом якої був славний історик проф. М. Грушевський, а другим президентом був головний отманам С. Петлюра. У цьому самому часі всеукраїнського визволення дня першого листопада 1918 р. у столичному м. Львові була проголошена самостійна Українська Держава західної України (Галичина, Буковина, Карпатська Україна), яку очолив д-р К. Левицький. Та згідно з «Універсалом Української Соборности», дня 22-го січня 1919 р. Західно-Українська Народна Республіка об'єдналася з Директорією Української Народної Республіки в одну Українську Народну Республіку.

Розділ V

НАЗВА ДЕРЖАВИ

1. Згідно із стародавнім київським літописом, назва «Русь» є першою назвою Української Держави. При кінці VIII-го віку від пануючої верстви «русів», з якої походили наші князі, староукраїнська держава прийняла назву «Русь». Тоді назву «руський» прийняли всі українські племена, які були під проводом своїх київських князів. У зв'язку з цим фактом, наш літопис говорить, що «поляни, які нині називаються Русь...», цебто у літописця українське плем'я «вчора» змінило свою племінну назву на «Русь», але мова племен залишається «слов'янською» (українською). Також літопис підкреслює, що слов'янська і руська мова — одно». Проте при згадці «слов'янської мови» літопис не згадує кривичів, ні радимичів, ні в'ятичів, тільки говорить про полян, деревлян, сіверян і бужан. Щоправда, літопис не згадує про уличів і тиверців тому, що вони в 898 році, під натиском печенігської орди, сховалися між спорідненими українськими племенами й тоді втратили свою племінну назву.

Деякі вчені доводять, що назва «Русь» у княжій державі вживалася на означення території полян, які займали трикутник, замкнений ріками Іртель, Рось і Дніпро. Пізніше ця назва поширилася на всю староукраїнську державу, якої центром був Київ; а тому назва «Русь» є місцевого походження, бо навіть ця назва споріднена з відомою в Україні річкою Рось...

Інші ж вчені доводять, що назва «Русь» прийшла до нас із варягами, які в давнину поселилися на наших землях та з бігом часу асимілювалися. Наприклад, Молиш у «Slavia», т. X, ст. 535-536, вказує на тверду стародавню традицію про варязьке походження основоположників київської держави, та безумовний лінгвістичний факт, що фіни ще й тепер називають слов'ян їхнім стародавнім ім'ям — «Венеди» (veneja, vene, venea), а шведів — (Ruotsi). А стародавні джерела називають русів норманами.

Сімеон Логофет називав русів франками, цебто германами. Також пізніші джерела (X віку) вказують на лінгвістичну різницю між «руськими» та «слов'янськими» іменами, наприклад, імена послів у русько-візантійських договорах і назви дніпрових порогів.

На початку XVIII віку, коли Московщина привласнила собі нашу староукраїнську державну назву «Русь», тоді автор «Історії Русів», між іншим, писав так: «Відомо, що ми були тими раніше, чим є тепер москвичі: правління, першенство й сама назва «Русь» від нас до них перейшли».

2. Як нам уже відомо, назва «Україна» прийшла до нас із староукраїнською державою антів, які панували у «Граничному Краї» між Європою та Азією. Ясніше ця назва виступає у київському літописі близько 1187 року.

Але навіть тоді, коли «Русь» була книжною назвою нашої держави, наш народ постійно називав свою батьківщину «Україна». Про це свідчать народні перекази та численні староукраїнські пісні. Наприклад, з причини смерти славного й розумного князя Володимира Глібовича, київський літописець згадує, що шановного й любого князя «вся Україна дуже оплакувала». Після зруйнування татарською ордою Києва (1240 р.), наш народ згадує про поневолену Україну в

пісні: «Зажурилась Україна, що ніде прожити, Гей, витоптала орда кіньми маленькі діти»... Або в пісні про героя Морозенка: «За тобою, Морозенку, вся Україна плаче».

Назва «Україна» багато згадується у Галицько-Волинському літописі при описі політичних подій, коли Галичина, Волинь, Поділля і Київщина були об'єднані під правлінням галицького князя. Також «Україна» згадується у Четвертому Новгородському літописі, де літописець вказує на тодішні північні землі, які знаходилися між верхніми течіями Дону, Сіверського Дінця до гирла Десни. Але найбільше сказано про «Україну» в різних документах Литовсько-Української Держави. Вже в ті часи назва «Україна» була відома в багатьох європейських країнах. До поширення цієї ж назви багато спричинився великий знавець України французький інженер Г. Боплан своїм «Описом України» (1649 р.). Цей його твір сповістив західній Європі не тільки про нашу державну назву, але також про багатство, красу та славу України.

У добі Гетьманщини назва «Україна» виступає офіційно. Тоді в різних договорах наші славні гетьмани підписувались: «... Зо всім військом і Україною — отчизною нашою». Про «славну Україну» та славне військо українське багато сказано в пісні про героя Івана Вдовиченка. Також у відповідних універсалах і зверненнях польські королі — Стефан Баторій (1580 р.) та Жигмонт III уживали назву «Україна». Навіть один з найбільших ворогів Української Держави та українського народу — цар Петро I вживав назву «Україна» та визнавав існування великого й розумного народу її. У листі до славного гетьмана Івана Мазепи Петро I писав: «Народ український умьон, но ми от этого можем бить не в авантаже», — цебто: Народ український розумний, а в цьому для нас невигода...

Дальше закріплення назви «Україна» маємо в Українській Народній Республіці (22.I.1918 р.), у Західно-Українській Народній Республіці (1.XI.1918 р.) та в Карпатській Україні (15.III.1939 р.).

Україна обіймає соборні землі одного народу на його етнографічній території — від Попраду й Сяну по Дін і Каспійські пустелі, від Карпат, Чорного моря та Кавказу до Полісся і Десни.

«Упертою й безкомпромісною боротьбою ми показали світові, що Україна є, що її народ живе й бореться за своє право, за свою свободу і державну незалежність», — сказав головний отаман С. Петлюра, президент У.Н.Р.

Р о з д і л VI

ОБ'ЄКТИВНІ ОЗНАКИ ІСНУВАННЯ НАРОДУ

Як зовнішні, так і психологічні ознаки ясно вказують на те, що наш український народ із стародавньою культурою, бо вже з доісторичної доби — самостійний народ, який виявляє глибокі різниці в порівнянні з звичаями, мистецтвом, характером, піснями та мовою сусідніх народів. Археолог Хвойка вказує на культурні ознаки, які свідчать про безперервний квітучий стан українського народу від початку V віку до Хр. аж до Князівства київського й далі.

1. Першою та основною ознакою існування народу — це усна словесність, чи усна народна творчість, або за науковим терміном — фолкльор. З-між усіх творів усної словесности найбільше ознак існу-

вання народу зберегли пісні — обрядового й історичного характеру та народні казки.

Усна народна творчість перейшла довгу дорогу століть перед розвитком писаних творів. Коли український народ почав розвивати своє письменство, він уже мав готову скарбницю пісень, казок, переказів, загадок, в яких збереглись також скарби народної мови, що було багатим джерелом для різних тем у письменницькій творчості.

На початку християнської ери як в усній народній творчості, так і в письменстві залишились тривкі та яскраві ознаки великого впливу Біблії, як також апокрифічної літератури. Щоправда, до нас дійшла дуже мала частина творів наших давніх письменників через напади та руїну України різними ордами й наїзниками. Але й ті староукраїнські твори, які дійшли до нас, є великими ознаками існування нашого талановитого народу.

2. Слідом за усною народною творчістю в Україні появились збірники історичного характеру (хроніки, хронографи та палєї) таких письменників: хроніка Івана Малали, який довів історичні події до 563 р., хроніка Юрія Гамартола (Грішника), в якого перегляд історичних подій кінчився 842 роком, та хроніка Костянтина Манасії, який довів історію до 1087 року. Особливу ознаку існування українського народу бачимо в староукраїнських літературних творах, як ось деякі з них: Літопис Нестора «Повість временних літ», де подані історичні дані до 1110 року, «Ізборники Святослава» (1073 і 1076), «Остромирова Євангелія» (1056-1057), «Поучення дітям» — Володимира Мономаха (1053-1125), «Слово о полку Ігоря» (XII в.), «Патерик Печерський» (XIII в.), «Пересопницька Євангелія» (1556 р.) та славна «Острозька Біблія» (1581 р.). Зокрема дуже важливою ознакою

є власне те оригінальне українське право, яке в XI віці було видане окремою книгою під назвою «Руська Правда». Як відомо, всі стародавні багатомісячні культурні надбання нашого народу були пограбовані Москвою, а в тому числі й українське право. В 1649 р. Москва запроторила право українське в «Уложенію» та в «Кормчій Книзі» (в збірнику церковних законів).

З появою реформаційного руху також і в Україні літературна творчість стає на народний ґрунт. Протестантські вчені перекладають і пишуть різні твори народною мовою. Вони перекладають твори Отців Церкви, окремі Євангелії, Псалми, Святе Письмо. Але для нашого народу залишився найбільший скарб, цебто «Книга над книгами» — Біблія, перекладу славного П. Куліша (1819-1897).

Не зважаючи на те, що наші вороги знищили чимало наших староукраїнських творів, але їх ще залишилося багатенько. Більшість наших культурних діячів здобули освіту в Київській Академії, деякі в Острозькій школі та Львівському університеті, а інші студіювали в різних закордонних університетах: у Німеччині, Голляндії, Австрії, Чехії, Італії та Франції. Щоправда, багато українських панів і вчених пішли за «більшими почеснями», славою та більшою винагородою до «сусідів», переважно на Московщину, швидко міняючи свою народну приналежність, ніби «старого плаща». Натомість поважне число вихованців Острозької школи (1580-1607), де був проф. Лятос (поляк), мабуть під його впливом, пішли на «службу» до Польщі. Навіть сини кн. Острозького «стали поляками».

Коли Остріг занепав, тоді Львів стає осередком наукового життя, де також були засновані перші українські «Братства». Львівська Братська школа дала кращих культурних діячів для української нації. Далі

дуже важливий голос у справі української культури займає Київ, де виступає на провідне місце П. Могила (1597-1647), який був основоположником славної Київської Академії.

3. По всій Україні, де тільки поглянемо, бачимо великі ознаки самостійного життя українського народу. Який чудовий та оригінальний український орнамент, оздоба, різьба, будівництво, архітектура, ткацтво, гончарство; які славні наші писанки; які захоплюючі вишивки, мережки, що прикрашають сорочки, рушники, фартухи, хустки, каптурі, плахти, килими, що багато говорить про велику талановитість українського народу та його самостійне культурне життя. А наша мистецька культура має свій початок у далекій стародавності, аж з доби «трипільської культури» (понад 3000 років до Хр.).

«Чого, здавалося б, бракує цьому Краєві (Україні)? Повне розкішне літо! Хліба, усякої рослини — страх! А народ бідний, маєтки поруйновані... Глухі, сумні й безлюдні наші простори. Так само безпритульно і непривітно навкруги нас, ніби ми й досі ще не дома, ще не під рідною стріхою, а зупинились десь... на проїзному шляху і віє на нас якоюсь холодною, заметеною хуртовиною... Ще бачу вишневі низенькі садки і соняшники понад тинами і ровами, і солом'яна стріха чисто побіленої хати, і мале, з червоним обводом навкруги, віконце... О, ти, стародавній корінь Руси-України! де сердечні почуття і ніжна природа...» (Гоголь).

«Розкішний степ... Убогі села...
Це ти, мій Краю чарівний?
Мій рідний Край такий веселий,
Мій рідний Край такий сумний...»

(Т. Чупринка).

4. Дуже важливою ознакою існування українського народу є його своєрідна пісня, яка має «привабливі чари». Наші народні пісні, в цьому числі й козацькі думи, визнані за найкращі й найгарніші в світі. Також оригінальна музика на власних музичних інструментах — лірі, торбані, кобзі, а зокрема на бандурі — світової слави. Між іншим, славний М. Гоголь порівнює і говорить про важливість та красу української музики й пісні: «Російська (московська) сумна музика забуває життя, як правдиво зауважив М. Максимович, вона намагається відійти від нього та заглушити щоденні потреби й турботи; але в українських піснях вона злилась із життям, голос її такий живий, що здається, не гучить, а промовляє словами, мовить мову, і кожне слово цієї ж блискучої мови проймає душу...»

Під впливом українських народних пісень виховалися талановиті наші науковці, філософи, проповідники, історики, патріоти, письменники, поети, композитори, народні діячі. І ці самі пісні (колискові, весільні, мисливські, фантастичні, воєнні, героїчні, невільницькі, страждальні, новорічні, різдвяні, великодні, а зокрема церковно-біблійні) і сьогодні чарують душі молодішої генерації.

5. Найбільшою ознакою існування кожного народу, нації, є мова. Славний П. Куліш говорить про мову так: «Мова — передвічний скарб народного серця... Велика бо сила в простому народному слові та в простій народній пісні, і тайна тієї сили — в людських серцях, а не в людському розумі. Те слово серцем люди вимовили. Те слово розлилось по Україні піснею — про радість і горе, про зоряне небо, про любії гаї і луги зелені...» І також наш славний науковець І. Огієнко дуже яскраво говорить про мову, як про національну ознаку життя культурного народу:

«Мова — це наша національна ознака. Мова — це не тільки простий символ розуміння, бо вона витворюється у певній культурі, в певній традиції. В мові — наша стара й нова культура, ознака нашого національного визнання. Мова — душа кожної національності, її святощі, її національний скарб. В мові — наша культура, ступінь свідомости... В такому разі, мова — це найясніший вираз нашої психіки, це найперша сторожа нашого психічного я... І поки живе мова — житиме й народ, як національність. Нестане мови — не буде й національності»... Тому ж вороги наші завжди так старанно пильнували, аби заборонити насамперед нашу мову, аби звести та знищити її дощенту. Напади на нашу мову почалися дуже давно, — ще з самого приєднання України до Росії 1654 року.

Як відповідь на зневажливе та понижуюче ставлення до української мови з боку несвідомих і вороже наставлених російських письменників, польський вчений Бандке (1815 р.) писав так: «Мова «малоросійська», столицею якої є Київ, у жодному разі не може бути «наріччям» московської мови... «Малоросійське наріччя» старіше від багатьох інших наріч, бо Київ процвітав уже тоді, коли Москва ще не існувала, а слов'янські поляни ще перед Руриком говорили своєю слов'янською мовою».

Також проф. Ізмаїл Срезневський (1834 р.) про українську мову писав: «Тепер нема що доказувати, що мова українська є окрема мова, а не «наріччя» російської чи польської, як несвідомо деякі доказували, але вчені переконалися, що ця мова є однією з багатших мов слов'янських, яка багатством слів і висловів перевищує багато інших слов'янських мов. Це мова поетична, музикальна, приємна»... А далі він додає: «Мова Хмельницького, Пушкаря, Дорошенка, Палія, Апостола — повинна передати майбутньому

потомству про славу цих великих людей України».

Українська літературна мова датується вже з XI віку. Натомість російська літературна мова взяла свій початок аж у XVIII віці, творцями якої були українські вчені. Від появи «Енеїди» Котляревського українською літературною мовою стає жива народна мова, яка вже в доісторичну добу приготувляла собі панівне місце.

Самозрозуміло, що деякі менші чисельно народи не мають таких великих ознак окремого існування, які має український народ, але вони постійно виявляють назовні та боронять свою окрему спільноту, якщо зберегли свідомість свого походження. Наприклад, ірландці, не маючи вповні своєї літературної мови, присвоїли собі мову англійців, але вони зберегли свідомість своєї окремішності. В цьому випадку найкраще бачимо жидів, які століттями не мали своєї території, навіть втратили свою мову, послуговуючись різними чужими мовами, але вони зберегли свою національну свідомість та, не зважаючи на великі перешкоди, здобули свою територію і відновили свою рідну мову.

Кожний народ, який не втратив своєї національної свідомості, такий народ існує, і навіть у неволі не розгубиться. Рано чи пізно такий свідомий народ буде вільний. Із вищенаведених фактів бачимо, що національна свідомість власної окремішності — це набагато важливіший критерій існування народу від усіх інших зовнішніх ознак.

Коли хто втратить мову — це ознака поважної недуги, але коли хто втратить свідомість — це вже ознака зближення смерті. Мова і свідомість — це великі дари від Бога, яких не можна самовільно втрачати, бо вони є головними ознаками життя як кожної людини, так і кожного народу окремо.

6. У минулих віках і навіть на початку цього сторіччя мало хто цікавився питанням: «Хто ми і чії ми діти?» Але сьогодні знайдемо дуже мало людей, які були б національно несвідомі. Майже всі племена, раси, народи пробудилися із тисячолітнього сну і тепер змагаються за свої людські права та релігійну й національну незалежність.

Хоч правда, що й сьогодні «нема села без болота», і на кожній ниві росте «кукіль» і «бур'ян», цебто в кожній нації та в кожній Церкві знаходяться «дешеві елементи», які тільки поклоняються своєму «Я». Свої удавані «дії» аж під небеса величають, натомість справді заслужених народних і церковних діячів прилюдно зневажають та зі своїм болотом злісно мішають. Подібно як за часів Константина Великого або Володимира Великого багато ідолопоклонників, без жодного внутрішнього переконання, дуже скоро міняли народні й релігійні «плащики» ради свого становища і вигоди. В таких одиниць була і є тільки одна мета: за всяку ціну добитися до якоїсь «слави». Це дешеві «діячі», які, бажаючи слави, приєднуються до будь-якого середовища, а як маловартісний елемент, готові поклонитися будь-яким ідолам.

До речі, про ідолопоклонство.

Згідно з дослідями наших вчених, які були зорганізовані в «Кирило-Методіївському Братстві», то всяке ідолопоклонство є найбільшою ознакою та критерієм загибелі стародавніх племен і поневолення та страждання нових народів. Ось як читаємо в «Книзі Буття Українського Народу»: «Кожне плем'я вимислило собі богів, а в кожному племені народи повидумували своїх богів, стали за тих богів битися, почала земля поливатися кров'ю, усіватися попелом і кістками, та на всім світі почало горе, біднота, хвороба, нещастя і незгода! І так справедливий Господь покарав людей потопом, війнами, поразками, а найгірше — неволею...»

Ось що говорить про княжих ідолів академік Ф. Корш: «... боги князя Володимира Великого не українські! Про слов'янське походження імени Перун — не може бути й мови. Стрибог — відповідає грецькому еолові, не знаходить собі пояснення у жодних слов'янських мовах. Симарегл і Мокоша теж не були слов'янськими богами. Дажбог — має іранський корінь (даг — палати, палахкотіти) — слов'янам чужий».

Чому деякі люди є ідолопоклонниками? На це питання маємо найкращу відповідь у Святому Письмі. Читаємо: «Бо від створення світу, невидиме про Нього (Бога) — Його вічна сила та Божество, — роздумуванням над тим, що було створене, стає видиме; так що нема їм виправдання. Бо, пізнавши Бога, не як Бога вони прославили Його та були вдячні Йому, — але зникчменіли у думках своїх, і запаморочилося нерозумне серце їхнє. Називаючи себе мудрими, — вони потуманіли, і змінили нетлінного Бога на подобу тлінної людини, і птахів, і чотириногих, і гадів. Тому й передав їх Бог у пожадливістю їхнього серця на нечистоту, — щоб вони опоганювали власні тіла свої між собою. Вони перемінили правду Божу на неправду, і поклонялися та служили створінню більш, ніж Творцеві, Який благословенний навіки» (Рим. 1:21—25). І далі в Біблії говориться: «Не нам, Господи, не нам, але імені Твоєму дай славу заради милости Твоєї і правди Твоєї! Чому мають казати народи: «Де ж тепер їхній Бог?»» Алеж Бог наш — на небесах; усе, що любе Йому, Він чинить. Їхні божища — срібло і золото, діло рук людських. Мають вони уста, — і не говорять; очі мають, — і не бачать. Мають вуха, — і не чують; ніздра мають, — і нема в них нюху. Руки їхні не беруть, ноги їхні не ходять; не чути ніякого голосу з їхнього горла. Такі й ті, що їх виробляють, — усі, хто надію на них покладає» (Псал. 115:1—8).

Кожного народу, краю і кожної Церкви піднесення або занепад залежить від того, з яких людей складається, які там діючі критерії та яка їхня основа.

ЗАКІНЧЕННЯ

Не зважаючи на багатомісячне поневолення, тортури та жорстоке винищення нашого народу наїзниками, всі культурні надбання його яскраво промовляють про те, що наш народ безперервно існує і діє. Тепер напрошується подиву гідне питання: Звідкіля наші культурні діячі брали силу до життя і праці у таких тяжких обставинах? Як нам відомо, більшість наших культурних діячів були не тільки «релігійними» людьми, але вони були глибоко віруючими в Бога й Господа нашого Ісуса Христа. Не тільки самі читали «Книгу над книгами» — Святе Письмо, але залюбки базували свої багатогранні твори на Біблії, і тим самим заохочували свій поневолений народ до читання Слова Божого. Бо вони добре знали те: «Написано: Не хлібом самим буде жити людина, але кожним словом, що походить з уст Божих» (Матв. 4:4).

На цьому місці, як зразок згадую тільки Т. Шевченка, який читав Біблію щодня. Про це він сам визнає: «Єдина моя вірада — Біблія»... «Новий Заповіт (Євангелію) читаю з побожним трепетом...». Ось звідкіля цей велетень і багато інших вчених черпали життєдайну силу як для себе, так і для свого народу. Далі наш славний народний учитель вказує на Божу віру, Його безмежну силу, Його живе Слово, Правду та поклоніння тільки Богу «Одному»:

«Ми вірим Твоїй силі
І слову живому:
Встане правда, встане воля,
І Тобі Одному
Поклоняться всі язики
Во віки й віки...»

Через збереження Слова Господнього кожна людина має запевнене не тільки тимчасове існування, але й життя вічне. Тому для всіх нас є дуже важливо й необхідно послухати, що говорить Сам Господь і наш Спаситель Ісус Христос про незмінну, життєдайну та спасаючу силу Його Слова: «Як у слові Моїм позостанетеся, тоді справді Моїми учнями будете, і зрозумієте правду, — а правда вас возволить!» «Хто цурається Мене й Моїх слів не приймає, той має для себе суддю: те слово, що Я говорив,— останнього дня воно буде судити його». «Поправді, поправді кажу вам: Хто слухає Слово Моє, і вірує в Того, Хто послав Мене, той має життя вічне, і на суд не прийде, — але вже перейшов від смерти в життя». «Сповнився час, і наблизилось Царство Боже! Покайтеся і віруйте в Євангелію!» «І, приступивши, Ісус промовив до них (до апостолів), кажучи: Дана Мені всяка влада на небі й на землі. Отож, — ідіть і навчайте всі народи, хрестячи їх в ім'я Отця, і Сина, і Святого Духа, навчаючи їх додержувати все, що Я заповідав вам. І ось — Я з вами по всі дні, аж до кінця світу!» (Івана 8:31-32; 12:48; 8:51; 5:24; Марка 1:15; Матвія 28:18-20).

Сьогодні, як ніколи досі, існування не тільки одного, але всіх народів страшенно zagrożене, бо диявол має у своєму пляні створити свій жахливий «рай» на нашій плянеті. «Горе землі та морю, до вас бо диявол зійшов, маючи лютість велику, знаючи, що короткий час має» (Об'яв. 12:12). «Бо скорбота велика настане тоді, що її не було з первопочину світу аж досі й не буде» (Матв. 24:21).

Тепер всі ознаки світу цього виразно промовляють про те, що диявол має «лютість велику», тому що він добре знає про свій обмежений час. Наближається прихід Господа нашого Ісуса Христа. Тоді

небеса з великим шумом перейдуть; стихії ж, розпечені, — розтопляться; а земля та діла, що на ній, погорять. А коли все це поруйнується, то якими мусите бути в святому житті та побожності ви, що очікуєте й прагнете скорого приходу Божого дня...» (2 Петра 3:9-12)

Нема найменшого сумніву, що хто тільки бажає сьогодні, в «день ласки Божої», ще може бути спасений, як читаємо в Письмі Святому: «Бо з'явилася Божа ласка, що спасає всіх людей, і навчає нас, щоб ми, відцуравшись безбожності та світських пожадливоростей, жили помірковано та справедливо й побожно в теперішнім віці, й чекали блаженної надії та з'явлення слави великого Бога й Спаси нашого Христа Ісуса, що Самого Себе дав за нас, щоб нас визволити від усякого беззаконня та очистити Собі людей вибраних, у добрих ділах запопадливих». (Тита 2:11-14).

За гробом уже запізно на каяття і спасіння (Луки 16:19-31). Бо там не існує жодне «чистилище», ні жодне «перевтілювання». Там є тільки два місця, дві вічності, до яких провадять дві дороги (Матв. 7:13-14). «Яка ж користь людині, що світ увесь здобуде, та душу свою занастить? Або що дасть людина взамін за душу свою?» (Матв. 16:26).

Найкращою і найважливішою ознакою існування народу тепер і у вічності — це спасіння, яке отримує кожний, хто вірує в Господа Ісуса Христа, як свого особистого Спасителя. «А коли з'явилась до людей ласка та любов Спасителя, нашого Бога, — то не з діл праведности, що ми робили, Він нас спас, а з Свого милосердя, — через купіль відродження і оновлення Духом Святим, Якого Він щедро вилив на нас через Ісуса Христа, Спасителя нашого, щоб виправдавшись Його ласкою, ми стали спадкоємцями за надією життя вічного» (Тита 3:4-7).

Спасіння — це дар ласки Божої, за яке вже заплатив наш Спаситель Своїм життям на хресному дереві. «І знайте, що не тлінним сріблом або золотом викуплені ви були від марного вашого життя, що передане вам від батьків, але дорогоцінною кров'ю Христа, як непорочного й чистого Ягняти, що призначений був іще перед заложенням світу, але був об'явлений вам за останнього часу» (1 Петра 1:18-20).

«Ласкою бо ви спасені через віру; і це не від вас, це — Божий дар, — не від діл, — щоб ніхто не хвалився» (Еф. 2:8-9).

Тому що наше «тлінне» існування значно обмежене, непевне і тепер дуже загрожене, — спасіння, яке з ласки Своєї пропонує і дає нам сьогодні Сам Господь, не можна і дуже небезпечно віддаляти на завтрашній день, бо Слово Боже застерігає: «Не хвались завтрашнім днем, бо не знаєш, що він може принести». «Ось тепер час приємний, ось сьогодні день спасіння» (Припов. 27:1; 2 Кор. 6:2).

О, КРАЮ МІЙ

О, Краю мій, перлина в Божій скрині,
Що вибрав Бог над всі краї земні,
І найулюбленішій своїй дитині
Як віно дав, як кріпость на скалі.
Як я люблю тебе, мій Рідний Краю,
Як я люблю красу твою, твій люд.

Як гаряче молюся і бажаю
Для твого щастя свій віддати труд!
Як радо я життя свого зречуся,
І щастя, і вдоволення й житла,
Прийму все горе, в муках я скінчуся,
Щоб тільки ти не знав руїни й зла.

І. Франко

Д-р К. Костів

ХРЕЩЕННЯ КИЯН 988 Р.

Об'єднуючим фактором і суттєвим елементом української нації, безперечно, було, є й буде християнство. Минали віки; не стало в Україні кіммерійців, скитів, готів, гунів, сарматів, хозарів; зникла Княжа, Галицько-Волинська, Литовсько-Руська, Козацько-Гетьманська й Модерна доба української державности; змінялися окупанти, — проте досі живе в українському народі християнство, передане йому з глибокої давнини, і запевняє йому тривале буття в колі народів світу.

Навернення князя Володимира Великого до Бога й вікопомна подія хрещення киян 988 року були дією Божої невичерпної ласки та Його безмежної любови до українського народу. До 988 року поганство було панівною релігією в Україні. Автохтонні племена: анти, поляни, деревляни, сіверяни, уличі, тиверці, білі хорвати, дуліби та інші держалися традиційної віри в багатьох богів т. зв. політеїзму з натуралістичним культом покоління природі та її силам. Інакше кажучи, вони вірили в Дажбога, Сварога, Перуна, Хорса, Велеса, Симарегла, Мокошу, Ладу, Купала, в злі духи, біси, мавки, русалки, домовики, болотяники, водяники, польовики, лісовики, гайовики й т.д.; поклонялися сонцю, місяцеві, зорям, громові, огню, воді й різним рукотворним ідолам, що

зображали об'єкти рослинного чи тваринного світу. Мерців закопували в землю або палили, а разом із ними залишених живих жінок-вдів чи наложниць (коханок). Правдоподібно звичай тілопальних похоронів і палення чи закопування в землю живих вдів прийшов до нас із Індії. Так, наприклад, ще 1959 р. в Індії, коли палили тіло померлого принца Жаббар Син, то його молода дружина Такур Рані Біранська вирвалася із рук рідних, які держали її, кинулась на огнище й згоріла разом із чоловіком, щоб таким чином усепринудно виявити вірність поганській традиції самопалення вдів («саті»).

Ворожитство й магія постачали працю численним чарівникам, віщунам, відьмам і ясновидцям. Криваві й безкровні жертви неживим богам поганські племена приносили на т. зв. капищах за вказівками волхвів (кудесників). Люди вірили, що волхви мають надприродне знання й відають, чим можна умилюстити богів. Нарід і князі високо поважали волхвів. Так, наприклад, князь Олег Віщий звертався до волхва й питався його, від чого він помре. І той йому провістив, що він умре від свого улюбленого коня.

За поганських часів обов'язувала т. зв. «кругова» відплатна пімста, цебто за злочин одного мешканця безпощадно гинула вся родина й усе населення місцевости, де жив правопорушник. Брутальні оргії, аморальні насильства й демонська темрява не знали краю в кігтях жорстокого поганства. Але як сповнився час, сонцесяйне світло Святої Євангелії осяяло й українські землі.

Задовго до Володимира Великого християнство вже існувало в Україні. Воно непомітно постало та стихійно поширювалося в періоді розгардіяшу брутальних переслідувань поганями, незалежно від місце-

вої влади князів чи місійних осередків християнства Римської Імперії з осідком у Римі й Візантії. Світло Христової науки проникло до наших предків головним чином із Корсуня, Болгарії та з Великоморавської держави через Закарпаття й Галичину; в меншій мірі — через грецькі колонії на Причорномор'ї й Приозів'ї, через готів і через впливи скандинавців, німців і поляків.

КОРСУНЬ (ХЕРСОНЕС, ХЕРСОН) НА ПІВДЕННОЗАХІДНЬОМУ ПОБЕРЕЖЖІ КРИМУ

Християнство в Україні має глибоке апостольське коріння. При розподілі світу на проповідницькі територіяльні округи, за достовірними свідченнями отця Церкви Орігена (бл. 185-бл. 254) та історика церкви Євсевія Кесарійського (бл. 260-бл. 340), апостол Андрій Первозванний, перший учень Ісуса Христа і рідний брат апостола Петра, одержав, як місійну територію, Скитію, цебто землі сучасної України. Його пристановищем у Скитії було місто Синопа, порт на південному чорноморському побережжі Малої Азії, стародавня грецька колонія міста Мілету. З Синопи великий апостол організував і провадив свої місійні подорожі до місцевостей на Приозівському побережжі, відтак на Кримському (Таврійському) півострові, бував у Корсуні й не раз проповідував Святу Євангелію нашим предкам при гирлі Дніпра. Між іншим, у Синопі жив також Акила (Аквила), перекладач гебрейського Старого Заповіту на грецьку мову, який співпрацював із ап. Павлом (Дії Ап. 18:2, 18).

Відтоді християнство вже ніколи не зникло в Україні. Під впливом благовістя ап. Андрія Перво-

званного багато людей навернулося до Бога й таким чином Корсунь став коліскою Христової віри на українських землях. За митрополита Петра Могили на церковному соборі в Києві 1640 року урочисто й офіційно визнано, що Андрій Первозванний був апостолом України. Низка документальних записів та історичних фактів стверджують, що Христова віра ясною зорею спалахнула в Корсуні й відблиск її полум'я осяяв мешканців Причорномор'я та Приозів'я. Учні ап. Андрія Первозванного інтенсивно продовжували його місію в Південній Україні, а три з них аж 20 років благовістили Христову науку й загинули в Корсуні, як мученики.

Римський цісар Траян (98-117) у своїх збройних загарбницьких походах завоював територію українських племен тиверців і уличів та приєднав її до Мезії (Болгарії). Таким чином тиверці й уличі служили в римським війську, в якому вже було багато християнських вояків і під впливом їхнього свідчення християнство поширилося на тиверців і уличів. Траян переслідував християн і заслав у Крим пресвітера з Риму Климентія I, який навернувся від благовістя ап. Петра, співпрацював із ап. Павлом (Фил. 4:3), написав два Послання до Коринтян, як засланець, жив у Корсуні й там помер 103 року. У IV в. історія подає аж 7 імен корсунських пресвітерів-єпископів: Єфрем, Василій, Євгеній, Елпидій, Етерії, Агатодор і Капитон. Корсунське духовенство брало участь у Вселенських Соборах. Так, наприклад, Етерії був на Другому в Константинополі 381 р., Лонгин — на Третьому в Ефесі 431 р., Лонгин знову — на Четвертому в Халкедоні 451 р., Степан — на П'ятому — в Константинополі 553 р. і Юрій — на Шостому в Константинополі 680 р. Корсунь був містом заслання папи Мартина I (649-655). Археологічні розкопки виявили в Корсуні залишки багатьох церков і кап-

лиць переважно у фундаменті. Корсунська християнська громада нараховувала около 2000 членів і відіграла велику роль в наверненні киян і всіх інших українських племен.

У місійній подорожі до хозарів слов'янські апостоли Кирило (827-869) і Методій (815-885) у 860 році прибули до Корсуня й якийсь час мали там своє пристановище, вивчаючи гебрійську мову й ментальність племен України. І ось у Корсуні вони знайшли Євангелію та Псалтир, що були написані «руськими письменами», і також познайомилися з християнином, який розмовляв руською мовою. На основі тих «письмен» і грецького мінускулу Кирило уклав старослов'янську азбуку т. зв. глаголицю, переклав на цю мову Святу Євангелію й богослужбові книжки, що мало вирішальне значення для розвитку мови, християнства й культури як в Україні, так і по всіх інших слов'янських країнах.

У Корсуні 987 року місцевий пресвітер Анастас (Настас) охрестив князя Володимира Великого. При цьому літописець підкреслює, що Володимир Великий захворів був на очі й осліп. І ось коли під час занурювання у воду пресвітер Анастас поклав на нього руку, то Бог зробив чудо, князь Володимир Великий прозрів і радісно вигукнув: «Тепер я пізнав правдивого Бога!» Після цього Володимир Великий вернувся до Києва, взяв із собою пресвітера Анастаса й корсунське духовенство, щоб вони охрестили киян.

БОЛГАРІЯ Й ВЕЛИКОМОРАВСЬКА ДЕРЖАВА (ВЕЛИКОМОРАВІЯ)

Християнство проникло до наших предків також із Болгарії й Великоморавії. Поширення Христової віри в цих країнах тісно пов'язане з іменами слов'янських апостолів Кирила (827-969) і Методія (815-885). Це були рідні брати. Вони народилися в місті Солуні, Македонія, де церкву заснував ап. Павло, походили з визначного й багатого роду, їхній батько був грек, а мати слов'янка. Вчилися при імператорському дворі в Константинополі. Їхніми професорами були філософ Лев, теолог Фотій (пізніший константинопільський патріарх в 857-867 і 878-886 рр.) та інші. Разом із ними в тій школі студіював пізніший імператор Михаїл III (842-867).

Хозарська Держава, Болгарія й Великоморавія просили імператора Михаїла III, щоб він вислав до них християнських благовісників-місіонерів. Тоді він із благословенням патріарха Фотія вислав Кирила й Методія спочатку 860 року до хозарів, опісля 862 року до Болгарії й нарешті 864 р. до Великоморавії. Між іншим, імператор Михаїл III написав листа великоморавському князеві Ростиславові з такою характеристикою Кирила: «Посилаю Вам мужа чесного та праведного, надзвичайного вченого ерудита-філософа. Прийміть же його як дар більший і цінніший, ніж золото та срібло, ніж коштовні перли й самоцвіти, ніж швидкопроминаюче багатство».

Наслідком місійної праці солунських братів у Болгарії було те, що багато людей повірило в Ісуса Христа, як свого особистого Спасителя, сам болгарський князь Борис прийняв святе хрещення 864 року й постали сильні християнські громади в Охриді, Преславі й по інших придунайських місцевостях. Місто Охрида колись являло собою столицю Болгарії й

головний осередок християнського життя. Воно знаходиться на сучасній пограниччі Македонії, Албанії й Болгарії. Через спорідненість мов населення Болгарії й Київської Русі й поширення Святої Євангелії й богослужбових книг зрозумілою старослов'янською мовою, християнство з Болгарії почало проникати до українських племен. Дружина Володимира Великого була болгаркою і матір'ю Бориса та Гліба, улюблених його синів, яких виховала в християнському дусі. Християнство в Болгарії розквітало незалежно від юрисдикції грецької Візантії чи латинського Ватикану й досягло свого апогею за князя Симеона. На жаль, візантійський цар Василій II (976-1025) у своїй брутальній агресії переміг болгарську армію й наказав 14.000 болгарським полоненим повиколювати очі, полишаючи тільки що сотому воякові невиколене одне око. Відтак звелів однооким «сотникам» завести 14.000 сліпців перед трон їхнього царя Самуїла. Побачивши своїх сліпих лицарів, цар Самуїл відразу впав трупом. Маючи на увазі жорстокість візантійського християнства, люди назвали імператора «царем Василем Болгаровбивником». Самостійний охридський патріярхат у Болгарії був скасований 1018 року.

Хоч і до приїзду солунських братів, у Великоморавії існувало вже християнство й офіційно належало до юрисдикції Ватикану, проте богослужбова тоді латинська мова була незрозуміла для населення. Навпаки, коли Кирило й Методій почали проповідувати Боже Слово старослов'янською мовою, то нарід із радістю прислуховувався до їхніх проповідей і навіть сам князь Ростислав прийняв святе хрещення.

До складу Великоморавії зі столицею Велеградом належали тоді Моравія, Паннонія (сучасна північна Угорщина й західні українські землі по Стрий і річку Буг: Закарпаття, Буковина й Галичина). Кирило й Методій, як також їхні учні: Лазар, Григорій,

Горазд, Климент, Сава, Наум, Ангелярія та інші, проповідували Святу Євангелію між чехами, словаками та староукраїнськими племенами, які жили по обох боках Карпат, на Лемківщині, в середній і західній Галичині, між уличами, тиверцями й білими хорватами. Зокрема в Перемишлі постала сильна християнська громада. Перемишль — головне місто Посяння, колись столиця Перемиського князівства, розташоване над середнім Сяном на пограниччі Карпатського підгір'я і Надсянської низовини. У 908 році тут зформувалося вже єпископство. Виявлені розкопки фундаменти каплиці й інші археологічні об'єкти підтверджують буйний розквіт християнського життя в Перемишлі в IX в. У 981 році князь Володимир Великий приєднав Перемишль до Київської Держави.

Але самопосвятна діяльність Кирила й Methodія невдовзі викликала незадоволення серед латинників, головно єпископів Адальвана Зальцбурзького, Германрика Пасовського й Ана Фрейсинського. Опоненти поширювали погляд, що Боже Слово можна проповідувати тільки трьома мовами: гебрійською, грецькою й латинською, мовляв, що «варварськими» (вислів ватиканського духовенства) або «скотоподібними» (вислів візантійського духовенства) мовами годі славити святого Бога. За постулят рівності всіх мов перед Богом і в церкві Кирило й Methodій зазнали багато переслідувань і гіркою горя. Напруження не вгавало й цей конфлікт вирішив Ватикан. І хоч папа Адріян II і папа Іван VIII співчутливо ставилися до солунських братів, проте Кирило передчасно помер у Римі 869 року, на 42-му році життя, безстрашно й переконливо захищаючи засаду вжитку по церквах живої рідної мови, бо тільки вона зрозуміло промовляє до сердець слухачів, навчає й духовно збудовує їх, а Methodій був ув'язнений, майже 3 роки просидів у баварському монастирі, де зазнав дикунських знущань,

і вкінці папа Степан VI кинув анатему на вже померлого слов'янського апостола Методія й прокляв його вчення «варварською» мовою. Настав час бруталного переслідування слов'янського християнства латинниками під проводом єпископа Вихинга. У недолі послідовники Методія знаходили захист у Перемишлі, Белзі, Володимирі Волинському й по інших місцевостях Червоної Русі.

Поява християнства в Києві, задовго ще до офіційного охрещення киян у 988 році, також зв'язана з місієюною працею солунських братів. Князі Аскольд і Дир 18-го червня 860 року облягли Константинопіль і були охрещені того ж 860 року за володіння імператора Михаїла III (842-867), як подає в своїм посланні патріярх Фотій. Цілком певно, що їх охрестив апостол слов'ян Кирило, хоч, правда, історично це ще не доведено. Князь Олег Віщий наказав убити Аскольда й Диру, бо за його твердженням вони не були з роду Рюрика. На могилі Аскольда Ольма збудував церкву св. Миколая. За князя Ігоря в Києві була церква св. Іллі, а це доказ того, що вже тоді було поважне число охрещених киян. При укладенні договору Київської Русі з Візантією 944 року, частина посольства князя Ігоря присягала на Святу Євангелію в церкві св. Іллі. Без сумніву, то був переклад Нового Заповіту солунського теолога Кирила.

Про княгиню Ольгу (890-969), яка 12 років (945-957) правила Київською Державою, як регентка від імени неповнолітнього сина Святослава, літописець говорить, що вона була християнкою й мала придворного капеляна пресвітера Григорія із Закарпаття. Він проповідував їй Христову науку й мав великий вплив на її навернення до Бога. Княгиня Ольга їздила до Константинополя й там прийняла святе хрещення.

Правдоподібно її охрестив патріярх Полієвкт чи не 955 року. Велика княгиня померла 11-го липня 969 року і пресвітер Григорій похоронив її. Християнська громада в Києві за княгині Ольги помітно зросла й ґрунт був приготований для офіційного охрещення киян 988 року.

Підсумовуючи діяльність слов'янських апостолів в Болгарії й Великоморавії в другій половині IX сторіччя, ми бачимо, що вони започаткували слов'янське християнство живою мовою кожного народу. Уклавши старослов'янську азбуку т. зв. «глаголицю» й переклавши на зрозумілу церковнослов'янську мову Святе Письмо й богослужбові книги, Кирило й Методій поклали тривалі основи під будову християнства, освіти й культури як в Україні, так і по всіх інших слов'янських країнах.

ГРЕЦЬКІ КОЛОНІЇ, ГОТИ ТА ВПЛИВИ ЗАХІДНЬОГО ХРИСТІЯНСТВА

Християнство приходило також в Україну через грецькі колонії. Греки ще до Христа мали свої колонії в Південній Україні від гирла Дністра аж до найдальших заливів Озівського моря. Носіями Христової науки були головно купці, урядовці, вояки й полонені невольники. Купці та інші подорожні часто плили вздовж Дніпра аж до Дніпрових порогів і навіть далі. Маємо низку згадок у писаних чужих джерелах, що поміж ними були християни, які крім торгівлі й ділових справ поширювали християнство на території України. Головніші з грецьких колоній наступні:

Тиріс (Тіра, Тірас, Білгород, Аккерман) при гирлі Дністра.

Ольвія на правому березі лиману річки Бога поблизу сучасного міста Миколаєва.

Херсонес (Корсунь, Херсон) на південно-західньому побережжі Криму, на території сучасного Севастополя.

Сурож (Судак, Сурдак, Согдайя, Сугдейя, Сугдея, Солдая) на південному березі Криму. У Сурозі християнство постало в V в. й глибоко пустило там своє коріння. Сурожани збудували власну церкву св. Софії. Візантійський патріарх Герман за імператора Льва Ісаврянина настановив для них архієпископа Стефана з Каппадокії. Сурозький архієпископ Стефан був на Сьомому Вселенському Соборі в Нікеї 787 року. У 800 році староруський князь Бравлин із Новгороду напав на Сурож і пограбував церкву св. Софії, а в ній гріб архієпископа Стефана.

Теодосія (Кафа, Арданда, Феодосія) на південно-східньому побережжі Криму.

Пантікапей (сучасне місто й порт Керч, Боспор, Пітіонт, Гаргіппія) на південносхідньому березі Криму, колишня столиця Боспорської Держави. Тут постала християнська громада в IV в., зформувався єпископат і боспорський єпископ Євдокій брав участь у Другому й Третьому Вселенському Соборі в Константинополі 381 р. й у Ефесі 431 р., а його попередник, боспорський єпископ Кадм, був навіть на Першому Вселенському Соборі в Нікеї 325 р.

Фанагарія, згодом перейменовано на **Тмуторокань** (Таматарха), при гирлі річки Кубані на Таманському півострові. Обабіч Керченської затоки, що з'єднує Чорне й Озівське моря, було Тмутороканське Князівство, що в X і XI вв. належало до Київської Держави. Християнство в Тмуторокані сягає мабуть готських часів. Слов'янські апостоли Кирило й Methodій не раз бували в Тмуторокані. Єпископство тут зформувалося в 868 році й спочатку підлягало готській митрополії в кримському Доросі. Єпископ-

ську катедру в Тмуторокані очолював архієпископ Йоан.

Танаїс при гирлі річки Дону, поблизу сучасного міста Ростова.

Озівсько-чорноморська торгівля впродовж віків провадилася між слов'янським світом, а Азією, Європою й Африкою, що одночасно сприяло поширенню християнства в Україні.

ГОТИ

Готи — це германське плем'я. У II в. по Хр. вони прибули з-над Балтійського моря, а головню з пониззя Висли, на Причорномор'я. Західні готи зайняли територію між Богом і нижнім Дунаєм, а східні поселилися по обох боках Дніпра.

Готи, як жорстокі агресивні наїзники, перемогли українські племена, плюндрували грецькі колонії й у своєму збройному набігу на Малу Азію взяли в полон багато християнських каппадокійців. У малоазійській провінції Каппадокії Христову науку проповідував апостол Павло. Отже, готи головним чином познайомилися з християнством від взятих ними під час воєн у Малій Азії полонених із Каппадокії. Отець церкви Василій Великий (бл. 330-379), сам каппадокієць, згадує в своїх творах про пресвітера Евтахія, який поширював християнство серед готів. На Першому Вселенському Соборі в Нікеї 325 року брав уже участь готський єпископ Теофіл і боспорський єпископ Кадм. На Другому Вселенському Соборі в Константинополі 381 року був готський єпископ Етерій. По смерті єпископа Теофіла Іван Золотоустий (354-407) висвятив для готів єпископа Уни-ла, який мав свій осідок-єпископство в Доросі.

Дорос (Дора, Дори, сучасні руїни Ескі-Кермен) був столицею кримської Готії. Місто Дорос було розташоване в південнозахідньому Криму навпроти старинного міста Фанагорії-Тмутороканя, сучасний Бахчисарайський район Кримської області. Крім цього, готи мали великі християнські громади в Томах, сучасне причорноморське місто-порт Констанца в Добруджі, Румунія, та в Маркіянаполі, сучасний Преслав, Болгарія, т. зв. тоді Мезійський єпископат.

Апостолом готів прийнято вважати єпископа Ульфілью (бл. 311-381). Походив із Каппадокії, вчився в Константинополі, Євсевій висвятив його на єпископа для готів у 341 році. Він майже 50 років благовістив готам Боже Слово. Та найбільшою його працею, безперечно, був переклад Біблії на готську мову, за винятком, правда, 2 Книг Самуїлових і 2 Книг Царів, бо боявся Ульфілья, як сам висловився, що ці 4 Старозаповітні Книги найбільше говорять про війни та кровопролиття, а це могло б ще більше запалювати войовничих жорстоких готів до війни. Десь коло 350 р. він закінчив переклад Біблії. Для цього Ульфілья створив нову писану готську мову, використавши елементи грецької мови й додавши до них готські письмена т. зв. «руни». Поява того перекладу була величезною подією в історії християнства. Це ж була перша Біблія, перекладена на «варварську» мову. На жаль, первісний переклад Біблії Ульфілі не дійшов до нас. Збереглися тільки фрагменти з неї, переписані в V-VI вв. Ці уривки написані срібними літерами на пурпуровому пергамені. Тому їх названо «Срібний Кодекс», який досі зберігається в Університетській Книгозбірні, в Упсалі, Швеція. І хоч готська мова тепер мертва, проте «Срібний Кодекс» Ульфілі являє собою цінний матеріал для дослідів у галузі біблійних текстів і старинної української лексикографії. Такі слова, як,

наприклад: церква, хрест, хрещення, піст, єпископ, меч, шолом, князь і низка інших мають першооснову від готських форм.

Держава готів упала під ударом гунів 375 р. На жаль, Ульффіля та більшість готів були послідовниками аріяньської єресі, цебто не визнавали Божества Ісуса Христа й навчали, що Христос не був богорівний, а тільки був богоподібний. Отже, вчення Арія не могло мати доброго впливу на християнізацію українських племен.

ВПЛИВИ ЗАХІДНЬОГО ХРИСТІЯНСТВА

Дипломатично-політичні, торговельні, династичні й релігійно-культурні взаємини Київської Держави з Заходом мали також вплив на поширення християнства в Україні. Заходами княгині Ольги на початку 962 року прибув до Києва єпископ Адальберт Магдебурзький із групою німецьких місіонерів, однак їхня місія в столиці Київської Держави тривала коротко. Далі на сторінках історії читаємо, що хоч князь Святослав Завойовник був поганином, то проте його син Ярополк I прийняв святе хрещення й папа Бенедикт VII мав пертрактації (пересправи) з ним, виславши в 979 році спеціальне посольство до Києва.

Князь Володимир Великий довгий час приятелював із скандинавським католицьким князем Оляфом, сином Трігвесона, що згодом став королем Норвегії. Князь Олаф прийняв християнство в Англії. У 986 році він прибув до Києва з англійським священником і цілу зиму гостив у Києві на дворі князя Володимира Великого. У половині 987 року князь Оляф знову відвідав князя Володимира Великого в

Києві в супроводі церковних достойників. Знаємо, що дружина Володимира Великого Анна була рідною сестрою Теофани, яка одружилася з німецьким цісарем Оттоном II. Отже, сам Володимир Великий був посвоячений із католицькою цісарською родиною, а члени його родини були посвоячені з польською королівською династією. Святополк I Окаянний, син Володимира Великого, одружився з дочкою польського короля Болеслава Хороброго, Із'яслав II Мстиславович мав за жінку дочку польського короля Болеслава Кривоустого, а жінка Святослава II Семена була рідною сестрою Трірського католицького єпископа Бургарта. Папа Іван XV двічі вислав своїх легатів до Володимира Великого в Києві: в 987 р. й у 991 р., а Володимирове посольство було в Римі в 994 р.

Приязні взаємини мав князь Володимир Великий із католицьким архієпископом Бруно-Боніфатієм (бл. 974-1009), який із доручення папи Сильвестра II вів місійну працю в Польщі, Угорщині й серед печенігів, найжорстокішого племені з усіх поган. Бруно-Боніфатій на початку 1008 року прибув до Києва, гостив якийсь час у Володимира Великого, відтак відправився до печенігів, працював серед них 5 місяців і в серпні 1008 року вернувся до Києва й висвятив єпископа для печенігів.

Однак треба пам'ятати, що ані латиномовне християнство, ані грекомовне, ніколи не було популярне в Україні. В періоді офіційного хрещення киян 988 року вже існували аж 4 слов'яномовні християнські осередки: Корсунь, Тмуторокань, Перемишль і сама столиця Київ. Слов'яномовне християнство глибоко пустило своє коріння в серцях і свідомості українських племен. Ось це й була та канва, що на ній князь Володимир Великий мережив офіційне християнство в Русі-Україні.

ХРЕЩЕННЯ КИЯН 988 РОКУ

Епохальна й вікопомна подія хрещення киян відбулася з доручення князя Володимира Великого 14-го серпня 988 року в Києві в Дніпрі-Славуті, за прикладом первісного апостольського християнства й Самого Ісуса Христа, через повне занурювання неофітів у воду, цебто не через обливання або потрійне окроплювання водою їхніх голів. Назва колишнього, а теперішньої головної дільниці Києва, «Хрещатик», вказує на те місце, де саме хрестилося населення Києва та його околиці. Літописець згадує про річку Почайну, праву притоку Дніпра. І якраз там і кінчається сучасний Хрещатик.

Акт хрещення виконало духовенство з Києва, Корсуня й, правдоподібно, з Тмутороканя, Перемишля й Закарпаття під проводом пресвітера Анастаса. Натурально, духовенство передусім з'ясувало людям Христову науку, знаючи, що «віра приходить від слухання, а слухання від Божого Слова» (Римлян 10:17). Відтак, подібно тому, як у глибоку давнину старозаповітний Гедеон, пізнавши живого Бога та Його волю, знищив Ваалові ідоли (Кн. Суддів 6) і як новозаповітні неофіти в Ефесі (Мала Азія), почувши благовістя апостола Павла, попалили всі ворожбитські книги чарівників на загальну вартість 50000 драхм (Дії Ап. 19:19), — так само й кияни, з доручення князя Володимира Великого попалили дерев'яні ідоли й поскидали в річку кам'яні, а тоді вже прийняли таїнство святого хрещення. Урочистий акт хрещення киян 14-го серпня 988 року закінчив сам князь Володимир Великий короткою молитвою на березі Дніпра: «Боже Великий, що створив небо й землю! Благослови Твоїх новонавернених дітей. Дай їм пізнати Тебе, правди-

вого Бога, як Тебе пізнали інші християнські народи. Утверди їх у святій Твоїй вірі. Амінь». Вікопомну подію хрещення киян 14-го серпня 988 р. літописець закінчує такими словами: «Цього дня земля й небо раділи!»

Таїнство святого хрещення духовенство чинило поступово за водним шляхом Дніпра. Спершу хрестилися мешканці більших міст, пізніше вже населення провінцій. На етнографічній території українських племен християнство поширювалося легко, спокійно й швидко, принаймні літописці нічого не пишуть про будьяку опозицію християнській релігії.

Однак далеко від Києва, на північних периферіях Київської Держави, поганський елемент, що політично борював князя Володимира Великого, чинив спротив християнству, не дозволяючи нищити поганських божків. Усілякі катаклізми та стихійні нещастя, як, наприклад: повінь, посуха, неурожай, епідемія, пожежа, війна й т. д., — волхви почали приписувати зраді поганським богам і підіймали бунти. Тому Володимир Великий вислав військо до Новгороду та до інших міст під проводом Добрині й Путяти, щоб вони захищали християн від брутальності поган. Загально став відомий вислів новгородців: «Путята хрестив мечем, а Добриня — огнем», щоб таким чином понизити християнство та прикрити своє зухвальство й агресивність. (Путята — це тисяцький армії Володимира Великого, а Добриня — це дядько Володимира Великого, згодом його регент, а пізніше київський воєвода й дорадник Володимира Великого).

Отже, за князя Володимира Великого християнство в Україні, колись заборонене й переслідуване поганським світом, стало офіційною законною релігією, здобувши собі признання всіх цивілізованих народів.

ХАРАКТЕРИСТИКА ХРИСТИЯНСТВА РУСИ-УКРАЇНИ НА КАНВІ ХРИСТИЯНСТВА РИМСЬКОЇ ІМПЕРІЇ ЗАХІДНЬОЛАТИНСЬКОГО ТА СХІДНЬОВІЗАНТІЙСЬКОГО ОБРЯДІВ

Хоч досі появилoся багато праць на тему християнства Руси-України, однак більшість із них не має під собою переконливого доказового підґрунтя, приписуючи чільне місце то Візантії, то Ватиканові в процесі християнізації українського народу. Передусім християнство Римської Імперії не було поділене до 16-го липня 1054 року, цебто демаркаційна лінія між західньолатинським християнством і східньовізантійським постала через 66 років після охрещення киян 988 р., а тому твердження, що князь Володимир Великий прийняв чи то грецьке християнство, чи то латинське, — це звичайно продукт фантазії авторів.

Без сумніву, найяскравіше світло на характеристику християнства Руси-України кидає твір київського митрополита Іларіона п.з. «Слово про закон і благодать». Перед розглядом його ми ще коротко спинимося на християнстві Римської Імперії.

Боже Слово зображає Римську Імперію залізними голінками боввана, як також ногами й пальцями частинно з заліза, а частинно з глини, та звіром із залізними зубами (Книга Даниїла 2:33, 40-43; 7:7). І ось це біблійне пророцтво повністю здійснилося. Імператор Константин Великий 11-го травня 330 р. переніс столицю Римської Імперії з Риму до Візантії. У 395 р. могутня й сильна Римська Імперія розпалася й поділилася, наче ті ноги боввана, на Західню зі столицею Римом на чолі з імператором Гонарієм (395-423) і на Східню зі столицею Константинополем на чолі з імператором Аркадієм (395-408). У 476 р. німецькі племена остаточно перемогли останнього західнього імператора Августула (475-476), який

дійсно походив із римської династії, а влада на Заході згодом перейшла до франконської королівської династії каролінгів. 1453 року турки завоювали Константинополь і завдали смертельний удар Східній «нозі», Римській Імперії, а Західня проіснувала до 1806 року, коли то під тиском Наполеона I Франц II зрікся імператорства Священної Римської Імперії Німецького Народу й таким чином був покладений край Римській Імперії й започаткувалася в історії доба демократичних держав, символізованих у Святому Письмі ногами й пальцями боввана, частинно з заліза, а частинно з глини.

У парі з політичним поділом Римської Імперії, постав також її релігійний поділ, хоч, правда, дещо пізніше. Розвій влади християнства Римської Імперії відбувався еволюційно. Імператор Константин Великий 15-го червня 313-го року Міланським Едиктом релігійної толеранції наділив християн свободою віри й сумління. Далі, 324 року, він офіційно проголосив християнство законною релігією в імперії й відтоді розвій церковної влади йшов прискішеним темпом уперед, бо постала потреба публічно управляти церквою й Константин Великий надав єпископам політичні права та привілеї. Визнане ним християнство невдовзі почало втрачати свій первісний апостольський зміст і ролю в світі, а поступово перетворилося у всесвітню політичну силу. Ідеологію й політичну концепцію християнства Римської Імперії барвисто характеризують вислови самого папи Іннокентія III. Він твердив:

«Як Бог, Творець усесвіту, вчинив два великі світла на фірменті неба: світило більше (сонце), щоб воно правило днем, і світило менше (місяць), щоб воно керувало ніччю, — так само Бог встановив на фірменті (обрїї) Церкви два великі достоїнства: вище достоїнство, папську владу, щоб керувати

душею, і нижче достоїнство, королівську владу, щоб керувати тілом. Отже, як місяць, що фактично знаходиться позаду сонця своїм розміром, вартістю, позицією й дією, одержуючи від сонця світло, — так само королівська влада походить від папської влади й завдячує їй (папській владі) свій блиск і достоїнство». Далі він навчав: «Папа менший Бога, але більший від людей», інакше кажучи, державна влада має підлягати папі й виявляти йому абсолютний послух.

Тільки папа признає кардиналів і синоди вищого духовенства, що мають дорадчий голос. Ватиканські різні конгрегації — це фактично міністерства із префектами-міністрами у проводі. За всі дії окремих конгрегацій Ватикану відповідає папа. Ватикан у своїй закордонній політиці рахується тільки з державами й їхніми урядами, а не з народами. Папа не визнає жодного обмеження влади.

За правничою термінологією, християнство Римської Імперії західньолатинського обряду являє собою теократичний деспотизм із абсолютною владою папи. Церква Заходу перейшла в незалежну політичну силу з її жахливими виявами хрестоносних походів, інквізиції, спаленням Савонаролі, Гуса та кровопролиття Варфоломійської ночі.

У запеклій боротьбі за першенство влади християнство Римської Імперії 16-го липня 1054 року поділилося на Західне (католицьке) та Східне (православне). Досі існувала тільки обрядова окремішність традицій Риму й Візантії, а в 1054 році постала повна сепарація юрисдикції. Легати папи Лева IX (1049-1054): кардинал Гумберт де Сільва Кандіза, кардинал Фридрих Лютаринський і архієпископ Петро з Амальфі на престолі церкви св. Софії в Царгороді поклали папську буллу анатема та прокляли з доручення папи візантійського патріарха Михаїла Керулярія (1043-1059) та все візантійське християнство, а

тоді з черги патріарх Керулярій викляв легатів, папу Лева IX й усе західне християнство. Таким чином 911 років — від 1054 р. до 1965 р. — 800 мільйонів сучасних католиків і 250 мільйонів православних перебували під прокляттям. І тільки 1965 р. папа Іван Павло II і грецький патріарх Атенагорас відкликали й уневажили взаємну анатему-прокляття.

У той час, коли на Заході постав теократичний деспотизм, християнство Римської Імперії східньовізантійського обряду перетворилося в монархічний деспотизм. Візантія, як другий Рим до поневолення турками в 1453 році, а відтак Москва, як третій Рим, починаючи з її першого патріарха Йова в 1589 році, — повністю підпорядкували церкву імператорові й цареві. Духовенство в системі монархічного деспотизму Сходу — це тільки державні урядовці в руках політичної сили, що брутально намагається панувати над усім світом.

Християнство Руси-України діаметрально відрізнялося від християнства Римської Імперії Заходу та Сходу. Церква в Україні за Володимира Великого й Ярослава Мудрого мала характер і структуру первісної апостольської громади з фундаментальними новозаповітними й народоправними принципами. Митрополит Іларіон, спочатку пресвітер у селі Берестові біля Києва (колишнє село Берест належить тепер до міста Києва, це та територія, що прилягає до руїн Успенського Собору Києво-Печерської Лаври нижче Аскольдової могили за течією Дніпра), а з 1051 р. київський митрополит, — виголосив у 1043 році проповідь на тему «Слово о Законі і Благодаті» в Десятинній Церкві в Києві в присутності князя Ярослава Мудрого, а опісля ця проповідь була переписана й оформлена в окреме видання. Його твір переповнений біблійними цитатами й усебічно відбиває тогочасну дійсність.

На вступі свого «Слова про Закон і Ласку» Іларіон говорить, що навернення Володимира Великого та хрещення киян було дією Божої ласки. Кияни повірили в живого Бога ласкою благовістя Святої Євангелії й Господня ласка являє собою основний чинник спасіння людини й народу. «Бо спасені ви ласкою через віру, а це не від вас, то дар Божий» (Ефесян 2:8). Цим ствердженням автор «Слова» висунув й обґрунтував тезу самостійного постановня й розвитку християнства Руси-України, що базувалося на Святій Євангелії, як на праджерелі віри. «Євангелія — це Божа сила на спасіння кожному, хто вірує» (Римлян 1:16). Інакше кажучи, християнство Руси-України — це не результат місійної праці Візантії чи Ватикану, а це наслідок Божої ласки, поширеної Ісусом Христом, що перевищує закон. Закон, за висловом Іларіона, це рабство, холод, темрява, ніч; а ласка — це свобода, тепло, сонцесяйне світло.

Далі пресвітер Іларіон наголошує в своїй проповіді засаду рівності всіх людей і народів перед Богом. Всі ми тільки грішники. «Бо всі згрішили і позбавлені Божої слави» (Римлян 3:23). Він категорично відкидає теорію всесвітнього політичного й релігійного панування над іншими народами у формі теократично-монархічного деспотизму. Бог створив першу людину й усі поодинокі народи. Перед Богом всі люди й народи рівноправні. Божа ласка з'явилася для всіх людей і Русь-Україна не є гірша від інших народів, вона рівноправна в новій християнській вірі з усіма християнськими народами світу й не сміє бути сателітом ані першого Риму (Ватикану), ані другого Риму (Візантії), ані третього Риму (Москви).

Поруч із тезою рівноправності всіх людей і народів перед Богом, Іларіон у своїй проповіді змальовує фундаментальний новозаповітний принцип абсолютного послуху Богові та Його Слову. Життя

одиниці й народу базується на виконуванні Божої правди, Божої волі, об'явленої в Святому Письмі. «Бо непослух — це такий гріх, як і чарівництво, а своя воля, це таке, як ідолопоклонство» (1 Самуїл. 15:23). Ніхто — ані володар, ані громадянин, ані духовна особа — не сміє виправдувати своїх нехристиянських учинків інтересами держави, релігії, партії чи будьякої групи людей, мовляв «мета виправдує засоби». Усі без винятку мають слухати Бога й чинити тільки Його волю. На жаль, цього правила часто не додержував ані перший Рим, ані другий Рим, ані третій Рим.

Врешті Іларіон вказує на солідарність християнства Русі-України у виконуванні Божих наказів відносно справедливості, правди й милосердя. Однаково духовенство, князь і всі громадяни повинні бути справедливі й чинити милосердя. «Бо царство Боже не пожива й питво, але праведність, і мир, і радість у Дусі Святій» (Римлян 14:17). «Було тобі виявлено, о людино, що добре, і чого пожадає від тебе Господь, — нічого, а тільки чини справедливість (правосуддя), люби милосердя і ходи в покорі з твоїм Богом» (Михея 6:8).

Свою проповідь на тему «Слово о Законі і Благодаті» пресвітер Іларіон закінчив палкою молитвою, щоб Господь зберіг нарід незалежним у вірі в єдиного правдивого Бога й охороняв землі Русі-України від лихоліття й ворожої навали.

Твір «Слово о Законі і Благодаті» показує, що пресвітер Іларіон добре знав науку Ісуса Христа й був ґрунтовно обізнаний із християнством Русі-України, яке своєю гуманністю й фундаментальними новозаповітними й народоправними принципами діаметрально відрізнялося від християнства Римської Імперії Заходу та Сходу, базованого на теократично-монархічному деспотизмі. По смерті великого князя Яро-

слава Мудрого християнство Руси-України опинилося в канонічній залежності від юрисдикції царгородського патріярха, як 61-ша митрополія.

Тому, що Українська Церква для Ватикану, Візантії й Москви не дочка, а тільки пасербиця, в українському народі в ХХ сторіччі постав рух і безстрашне змагання за незалежнення українського християнства від чужої церковної юрисдикції й «опіки». У 1921 р. українці в Києві собором українських священників вибрали на митрополита Василя Липківського (1864-1935), а в 1975 році українці в Римі синодом вищого духовенства вибрали кардинала Сліпого (1892-1984) на патріярха без згоди патріярха й папи, як також супроти церковного права Ватикану, Візантії й Москви. Свої дії у виборі митрополита й патріярха український загаль на чолі з українським духовенством базував на народоправних принципах первісної апостольської громади й на церковному праві християнства Руси-України, коли то собором духовенства були вибрані на митрополитів: Іларіон 1051 року й Клим Смолятич 1147 року. Автокефалія, патріярхат та воля народам і людині — це орієнтація й гасла наших днів у змаганні за незалежнення Української Церкви від чужих юрисдикцій і «опікунів», за повернення Україні новозаповітного християнства з часів князювання Володимира Великого й Ярослава Мудрого.

ЛІТЕРАТУРА:

- Д-р Іларіон Огієнко: Українська Церква, том I і II, Прага, 1942.
- Митрополит Іларіон: Поділ єдиної Христової Церкви, Вінніпег, 1953.
- Андрій Качор: Митрополит Іларіон, «Свобода», 1987.
- В. Ленчик: Християнізація Руси-України, Енциклопедія Українознавства, Словникова частина, стор. 3636, 3637; 1987.
- Григор Лужницький: Українська Церква між Сходом і Заходом, Філадельфія, 1954.
- о. Мирослав Ріпецький: Початки Християнства в Україні, Мондер, 1952.
- Микола Чубатий: Княжа Русь-Україна, Нью Йорк — Париж, 1964.
- Проф. Микола Чубатий: Історія Християнства на Русі-Україні, том I і II, Рим—Нью Йорк, 1965, 1976.
- Karl Heussi: Kompendium der Kirchengeschichte, Tubingen, 1949.
- Elgin S. Moyer: Who Was Who in Church History, Chicago, 1968.

З М І С Т

Передмова — д-р К. Костів	5
Вступ	7
<i>Розділ I</i> Племена, раси, народи	12
<i>Розділ II</i> Народотворення	17
<i>Розділ III</i> Спорідненість народу	23
<i>Розділ IV</i> Держава	31
<i>Розділ V</i> Назва держави	37
<i>Розділ VI</i> Об'єктивні ознаки існування народу	40
Закінчення	49
О, Краю мій — І. Франко	52
Хрещення киян 988 р. — д-р К. Костів	53

